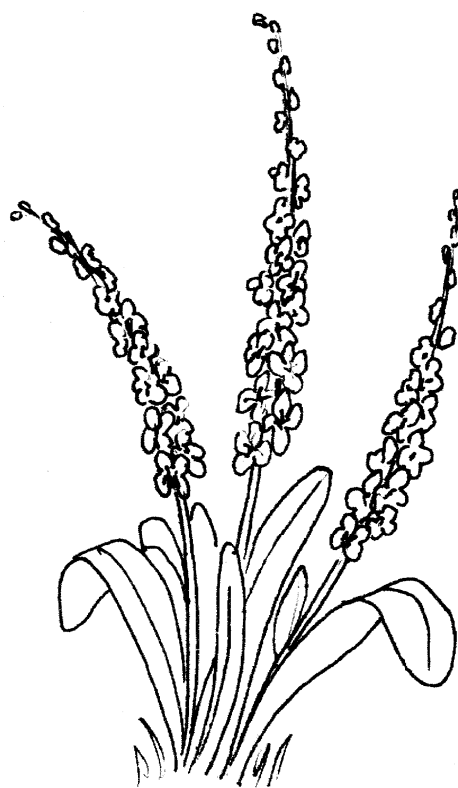

PEDAGÓGIAI PROGRAM

2018.

VIOLA ÓVODA
1042. Bp. Viola u. 11-13.
OM azonosító: 034309

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ

ELSŐ RÉSZ

- Óvodánk bemutatása
  - Koncepciónk
  - Tárgyi és személyi feltételek
  - Gyermekképünk
- Óvodai nevelésünk célja, feladatai
- Pedagógiai programunk tartalma
  - Az óvodáskor végére elérhető fejlődési jellemzők
  - A fejlődés várható eredményei
- Preferált nevelési elveink

MÁSODIK RÉSZ

- I. A komplex prevenciós óvodai program fejlődés-lélektani és nevelés-filozófiai megalapozottsága, a fejlesztés célja
- II. A komplex prevenciós óvodai program tartalma
  1. Természetes gyermeki megnyilvánulások
  2. Kultúraátadás
- III. A komplex prevenciós óvodai program alkalmazásának feltételrendszere
- IV. Az óvoda kapcsolatrendszere
- V. Legitimációs záradék
- VI. Érvényességi záradék
- VII. Irodalomjegyzék

BEVEZETŐ

Pedagógiai programunk a Komplex Prevenció Óvodai Nevelési Program adaptálásával készült, s épít a magyar tradicionális nevelési értékekre, a fejlődés- és neveléslélektan, valamint a pedagógia eredményeire, továbbá az alábbi dokumentumokra:

- Magyarország Alaptörvénye
- Köznevelési törvény
- ENSZ gyermekek jogairól szóló Alapdokumentum
- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja
- Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve

Ezen szakmai önmeghatározó dokumentum bemutatja óvodánkat, felöleli óvodai életünk teljes tartalmát.

Célunk: a ránk bízott 3-6-7(-8) éves korú gyermekek, **valamint az alapító okiratban meghatározott sajátos nevelési igényű gyermekek** egészséges, harmonikus személyiség-fejlesztése úgy, hogy figyelembe vesszük életkori sajátosságaik mellett egyéni fejlődési ütemüket, szintjüket is, s ennek ismeretében segítjük testi, szociális és értelmi fejlődésüket.

Munkánk első mozzanata, hogy megteremtve a biztonságérzetet nyújtó, tevékenységre serkentő derűs alaphangulatot – amit áthat a kölcsönös bizalom és a jóindulat – megalapozzuk a gyerekek érzelmi kötődését magunk, az intézmény és egymás iránt.

Feladatunk, hogy *a gyermek nyitottságára építve* megismertessük a gyerekekkel az őket körülvevő világot, s ezzel közvetlenül az iskolára, közvetve pedig az életre készítjük föl őket, miközben *testi, lelki szükségleteiket* folyamatosan *kielégítjük*. Nekünk, az óvoda dolgozóinak olyan kultúrát, kultúra iránti igényt kell közvetítenünk, beleplántálni gyerekeinkbe, ami magába foglalja a tárgyi tudás befogadásának és a pozitív érzelmi beállítódásnak szükségességét, amely megnyilvánul a gyerekek kulturált viselkedésében is.

Nevelési céljaink eléréséhez a gyerekek mozgását és játékát tekintjük egyik legfontosabb megfigyelendő és fejlesztendő tevékenységnek, mert mindkettő a gyermeki személyiség fejlődésének legdominánsabb tényezője, s legtermészetesebb megnyilvánulási formája. E két alaptevékenység végzése során bontakozik ki tárgyi és személyi környezetükkel való kapcsolatuk, *amely a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszereget, a családhoz való kötődés alapja. Az értékorientált közösségi nevelés, a szocializáció során alakul a gyermek érzelmi, erkölcsi érzékenysége, meghatározott keretek között engedhet teret önkifejező törekvéseinek.*

A szociális, az értelmi és a testi fejlettség minden gyermek spontán érése és környezete kölcsönhatásai nyomán alakul ki. Ezt a folyamatot segítjük mi és **a gyógypedagógiai szakemberek** pedagógiai munkánkkal annak érdekében, hogy a gyerekek személyisége optimálisan kibontakozhasson.

ELSŐ RÉSZ

Óvodánk bemutatása

Óvodánk Újpest-központhoz közel, a régi és az új városrész határán, az Árpád és a Károlyi kórház között áll, körzete Rákospalotával határos.

Pontos megnevezése: Viola Óvoda
 címe: 1042 Budapest, IV., Viola u. 11-13.
 telefonszáma: 36-99-513

Az épület 1980-ban, óvoda céljaira készült, s működését azóta is az Újpesti Önkormányzat biztosítja. Költségvetésünket pályázatokon nyert kisebb-nagyobb összegekkel egészítjük ki.

A 200 férőhelyes óvoda jelenleg 6 csoporttal, koruk szerint homogén összetételű gyermekcsoportokkal, esetenként egy-egy heterogén összetételű csoport szervezésével működik. Ez a rendszer a hozzánk járó gyerekek száma, kora, az óvodapedagógusok beállítottsága, valamint a csoportösszetételre vonatkozó szülői kérések figyelembevételével állt fel.

Óvodánk gondozott, füves udvarát nagy fák teszik kellemesen árnyékosná. Az udvar közepén zuhanyfolyosó áll, melyet a nyári hőségben minden gyermek kedve szerint használ. Csoportszobáink – melyek mindegyike mellett öltöző és fürdőszoba található – világosak, nagyok; szellősen, ízlésesen berendezettek. Minden szobához külön terasz tartozik, mellettük művelhető konyhakert húzódik, amit közösen gondoznak gyerekek és nevelőik. Eszközökkel, tornaszerekkel jól felszerelt tornaszobánk van, ahova tervszerű időbeosztás szerint naponta járnak a gyerekcsoportok.

Intézményünkben egész nap óvodapedagógus foglalkozik a gyerekekkel. A reggeli gyülekezés idejében egy ügyeletes óvónő várja a korán érkezőket, majd 7 órától mindenkinek a saját csoportjában, saját nevelőjével folytatódik a gyülekezés. Reggeltől estig nevelésben részesülnek a gyerekek, s ezen belül délelőttre tehető az ún. játékos foglalkozások, az értelmi nevelés, az ismeretszerzés tervezett alkalmai.

Az egész napon végighúzódó tevékenység a játék.

A délelőtti és a délutáni óvodapedagógusok munkarendjében van átfedési idő, amikor a közös tevékenységek mellett a gyerekekkel kapcsolatban felmerülő problémák megvitatása, átadása is helyet kap. A délutáni óvónők 17 óráig tartózkodnak a gyerekekkel.

Azokra a gyerekekre, akikért szüleik – munkájuk, vagy hirtelen jött egyéb akadályoztatás miatt – 17 óráig nem érnek az óvodába, egy ügyeletes óvónő vigyáz.

Gyermekeink nagy része tízemeletes lakótelepi házak lakásaiban, kisebb hányada régi és felújított kertés házakban él.

A hozzánk járó családok szociális rétegződése a budapesti átlagnak megfelelő úgy a szülők foglalkoztatottságát, mint foglalkozási rétegződésüket, mint iskolázottságukat és anyagi helyzetüket tekintve. Gyakori a gyermekét egyedül nevelő szülő, és sajnálatosan kevesen laknak a nagyszülők közelében. Regisztrálunk néhány veszélyeztetett és hátrá-

nyos helyzetű, valamint integrálunk különleges bánásmódot igénylő tehetséges, illetve sajátos nevelési igényű, valamint tanulási, magatartási, beilleszkedési nehézséggel küzdő gyermekeket is.

Az az általános, hogy a szülők egész nap dolgoznak, kevés időt töltenek gyerekeikkel, s új jelenség köztük a túlfoglalkoztatottság, a túlmunka. Az elhivatottságból vagy a biztos megélhetésért végzett sok munka, időigényes utazás miatt sokan későn jönnek a gyerekekért, így családi programra már alig jut idejük. Így módon a lakótelepi életmód velejárója az ingerszegénység, a kevés mozgás hatványozottan sújtja a gyerekeket.

Koncepciónk

E körülményeket feltárva, megismerve választottuk a komplex prevenciós programot (teljes körű, megelőző) helyi nevelési programunkká, hisz a családi szokásokat és igényeket kell elsősorban figyelembe venni munkánkhoz, ami nem más, mint a családi nevelés kiégyesítése.

Programunk középpontjában a fejlődés rugója: a mozgás áll, s a cél: a prevenció, az esetleges tanulási nehézségek megelőzése, a lemaradók felzárkóztatása részképességeik fejlesztésével, valamint a kiemelkedő képességű gyerekek felfedezése és a tehetséggondozás.

Komplex személyiségfejlesztő munkára törekszünk, különös tekintettel a tanulási képességeket meghatározó pszichikus funkciók megalapozására. Fontosnak tartjuk az *egyéni bánásmód alkalmazását*, s ehhez megteremtjük az *érzelmi biztonságot nyújtó, szeretetteljes légkört*, amelyben őszinte, természetes *magatartásunk példa* és megfelelő alap ahhoz, hogy a gyerekeknek érzelmi kötődései alakuljanak ki irántunk és társaik iránt. E biztonságos közeg a megfelelő helyszín a nevelés-nevelődés számára.

Az *egyéni fejlődési ütem követése*, az esetleges lemaradások pótlása logopédus, utazó gyógypedagógusok segítségével történik. Segítségük biztos tudatában **vállaljuk az SNI-s gyermekek** és a fejlődésben enyhén lemaradt, ám normál óvodában nevelhető gyerekek **integrált nevelését**.

A csoportokban folyó tevékenységeken kívül külön foglalkozást tartunk heti egy-egy alkalommal ének-zene és ábrázolás-barkácsolás tárgykörökben **tehetséggondozásként**.

Emellett a mindennapos testnevelés foglalkozásokat olyan gyakorlatok beépítésével gazdagítjuk, melyek a tartáshibák, a lúdtalp megelőzését, ill. korrigálását szolgálják.

Úgy érezzük továbbá, hogy kötelességünk a művészetek felé orientálni a felnövekvő nemzedéket, egyszerűbben kifejezve: olyan szemlélet csíráit kell elültetnünk a gyerekek és családjaik körében, amellyel szemlélve a világot, az igazi értékekre figyelnek fel, az igényes művekre csodálkoznak rá, a tartalmas alkotásokat értékelik.

Mi, az óvoda pedagógusai sajátos közművelődési funkciót is vállalunk: a hagyományos ünnepek megtartásán túl (Mikulás- és karácsonyvárás, farsang, anyák napi megemlékezés, Viola-nap, gyermeknap, évzáró) színházi előadásokat, hangversenyt, táncbátát, kirándulásokat szervezünk.

Fontosnak tartjuk, hogy gyermekeinkkel megismertessük és megszerettessük közvetlen *természeti és társadalmi környezetüket*, a *3-7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó magyar népmesék, népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemeit, meséit, valamint a klasszikus és kortárs irodalmi műveket*.

Az óvoda családokkal való kapcsolatát nem csupán a szülői értekezletek, családlátogatások jelentik, hanem közös programok: játszódélután, nyílt napok, közös ünnepvárás.

Személyi feltételek

Az óvoda dolgozói	létszám /fő/	
Összes dolgozó	25	
Óvodapedagógus	13	
Felsőfokú végzettségű Óvodapedagógus	12	
Fejlesztő pedagógusi végzettséggel rendelkező óvodapedagógus	4	
Pszichológus	-	Jelenleg nem finanszírozott
Nevelő és oktató munkát közvetlenül segítők	9	
pedagógiai asszisztens	2	
Szakképzett dajka	6	
óvodatitkár	1	
Technikai dolgozók	3	
Konyhai dolgozó	1	
Mosókonyhai dolgozó	1	
Gondnok	1	

A táblázat adatait kiegészítendő:

Négy óvónőnk fejlesztő pedagógusi végzettséggel is rendelkezik, s valamennyi felsőfokú végzettségű munkatársunk szeretné megszerezni e tanúsítványt. Óvodánk dajkái valamennyien rendelkeznek a beosztásukhoz szükséges szakképesítéssel.

Két kollégánk tartásjvitó testnevelés vezetéséhez szükséges végzettséggel, egy pedig zoopedagógusi végzettséggel is rendelkezik, de az új kollégák között van tanítói végzettségű, valamint gyógypedagógiai asszisztensi, mozgásfejlesztő, viselkedéselemző képzettségű is. Egy pedagógusunk most kezdi meg tanulmányait az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán.

Az SNI-s gyermekekhez kijáró szakpedagógusok meghatározott napon és óraszámban segítenek a gyerekek problémáinak megoldásában, **egyéni fejlesztésében**. A szülők közvetlenül is felkereshetik őket gyermekeiket érintő problémáikkal.

Logopédusunk órarendje szerint tartózkodik óvodánkban, és foglalkozik a beszédhibás gyerekeinkkel.

Egy-egy gyermekcsoport nevelését és gondozását két óvodapedagógus és egy dajka, valamint a pedagógiai asszisztensek végzik. Mindannyiuknak a legteljesebb együttműködésben, s közel azonos nevelési elvek szerint kell dolgozni.

A kiegészítő feladatok ellátásához óvodatitkárt, gondnokot, kisegítő alkalmazottat és konyhai dolgozót foglalkoztatunk.

Az óvodatitkárral minden hónapban találkoznak a szülők, hisz az ő közreműködésével rendelik meg gyermekeik étkezését és fizethetik be annak díját. Bármilyen adminisztratív problémával hozzá kell fordulniuk.

Gyermekképünk

Mi, a nevelőtestület tagjai – bár tanulmányainkból és tapasztalatinkból – jól tudjuk, hogy a gyermeki személyiség egyedi, mással nem helyettesíthető individuum és szociális lény, mégis kialakítottunk egy olyan képet, egy ideált, amely mintaként áll előttünk a tekintetben, mely irányban igyekezzünk formálni, alakítani a ránk bízott emberpalántákat.

A gyermekek génjeikben hordozzák fejlődésük lehetőségét. Egymástól messzemenően különböző személyiségek, akik a biológiai érés és a környezeti hatások következtében fejlődnek. A gyermekek tükörként sugározzák vissza az őket ért hatásokat, s a felnőttek óvó szeretete mellett optimálisan fejlődik személyiségük.

Joguk van ahhoz, hogy részesüljenek mindazokban a lehetőségekben, amelyek a legteljesebb mértékben elősegítik adottságaik kifejlődését. Joguk van az egészséget eredményező testi-szellemi-lelki szükségletek megfelelő kielégítésében.

Az egészséges gyermek az óvodáskor végére eléri az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettségi szintet.

Rendelkezik a konstruktívan ható érzelmi tulajdonságokkal, mint a szeretet, a bizalom, a tisztelet, a megbecsülés, a hála, a remény, az együttérzés és a természetes törekvés az önmegvalósításra. Továbbá bizonyos önértékeléssel, önbizalommal és önbecsüléssel. A környezeti ingerek és stabilitásuk következtében biztonságosan mozog az óvodai életet szabályozó szilárd normarendszerben, ismeri az egyöntetű és következetes követelményeket, a határokat. Tájékozott környezetének személyi és tárgyi összefüggéseiről, ismeretei, tapasztalatai életkorának megfelelően gazdagok és rendezettek. Életkorának és egyéni érési ütemének megfelelően elégíti ki mozgás- és játékgigényét, önálló akarat- és cselekvés-szükségletét. Mindezek következtében jellemző rá az életöröm és a kiegyensúlyozottság.

Fegyelmezettsége külsőségekben is megnyilvánul: rendes öltözet, kulturált viselkedés, dolgainak rendben tartása, higgadt hangnem.

A lelki élet belső rendezettségét a gondolkodás életkornak megfelelő fegyelmezettsége, a figyelem és az érdeklődés irányultsága, az érzelmi élet és temperamentum egészséges harmóniája, a társas együttlét elemi szabályainak tiszteletben tartása jelentik.

Óvodai nevelésünk célja, feladatai

- **Óvodai nevelés, étkeztetés**
- **Harmonikus személyiség fejlesztése**
- **Az iskolai előkészítő oktatás és tanulási zavarok megelőzése**
- **Sajátos nevelési igényű gyermekek integrált óvodai ellátása**
(érzékszervi fogyatékos; beszéd fogyatékos; enyhe értelmi fogyatékos; autista; a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének tartós és súlyos vagy súlyos rendellenességével küzdő gyermekekre terjedően)

I. A személyiség-fejlesztés területei

1. A **szociális** képességek fejlesztése két síkon folyik:
  - az interperszonális kapcsolatok alakítása, valamint
  - az énkép, önismeret kialakulása, az „én" határainak és új értékek, normák megismerésének síkján.
2. Az **értelmi** nevelés a gyermek spontán szerzett ismereteinek rendszerezése és célirányos bővítése, mely során fejlődnek a gyermek megismerő értelmi képességei: észlelés, figyelem, képzelet, emlékezet, gondolkodás.
3. A **testi** nevelés átfogó tevékenység, amit a gondozáson és a mozgáson keresztül valósítunk meg. Feltétele a gyermek komfortérzete, természetes mozgáskedve, egészséges életvitele, megfelelő fizikai erőnléte.

II. A tanulási zavarok megelőzése a gyermekek spontán megnyilvánulásaira építve folyik.

A **fejlesztés alapja: a mozgás**, s a mozgásos tapasztalatoktól fejlődő értelmi műveletek (testséma, testdimenziók ismerete, térérzékelés) és szocializációs mező tartalmai (énkontroll, figyelem-koncentráció, kitartás, hatékonyság).

A fejlesztőprogram területei:

- mozgásfejlesztés
- testsémafejlesztés
- észlelésfejlesztés
- verbális fejlesztés

PEDAGÓGIAI PROGRAMUNK TARTALMA

Az óvoda programjának tartalmát

- a természetes gyermeki megnyilvánulások: **a mozgás és a játék,**
- az óvoda **kultúraátadó** hatása adja.

A MOZGÁS fejlesztése:

- a szabad játékban
- a testnevelési foglalkozásokon
- a mindennapi testnevelésen folyik.

A JÁTÉK fejlődése a fejlődés egészének tükré. Játékba ágyazódik: a mozgás, a testséma és az én megismerése, a percepció, a gondolkodás, a beszéd és kommunikáció fejlődése.

A KULTÚRAÁTADÁS kiindulópontja a természeti és társadalmi környezetből szerzett gyermeki tapasztalatok. Erre épülnek a következők:

- a) Egészséges életmód megalapozása
- gondozás
  - testi nevelés – mozgás
  - levegőzés
  - pihenés
  - egészséges táplálkozás
  - egészségvédelem, edzés során.

- b) Gyermek és környezete az öröklés és a fejlődés potenciális forrása.

A komplex program a környezet megismerésére nevelés köré csoportosítja az nevelés más tárgyköreit.

- Gyermek és társas környezete
  - a munkavégzés
  - az erkölcsi normák és
  - a kommunikációs készségek megszerzésének alapja.

- Gyermek és tárgyi környezete a következőket jelenti az óvodai életben:
  - a környezet megismerése
    - környezetünk mennyiségi és formai összefüggései
      - matematikai érdeklődés és
      - logikus gondolkodás

    - környezet és esztétika összefüggései
      - vizuális nevelés, ábrázolás fejlesztése
      - irodalmi érdeklődés, nyelvi nevelés
      - ének-zenei nevelés

– környezet- és természetvédelem megismerése.

Az óvodáskor végére elérhető fejlődési jellemzők

Ha a családi és az óvodai nevelés összhangban van a gyermek belső érésével, az óvodáskor végére testileg, lelkileg és szociálisan alkalmassá válik az iskolába lépésre.

a/ Teste arányosan fejlett, teherbíró.

Mozgása harmonikus, a mozgáskoordináció és a finommotorika fejlettsége jellemző rá. Mozgását, viselkedését szándékosan is képes irányítani.

b/ Lelkileg nyitott, érdeklődő, érzékelése és észlelése differenciálódik.

/Kiváltképp a téri észlelés fejlettsége, a vizuális és az akusztikus megkülönböztetés, a téri tájékozottság, a térbeli mozgásfejlettség, valamint a testséma kialakulása tekintében./

- Fontos, hogy emlékezete rendelkezze a szándékos bevésés és felidézés képességével, legyen megfelelő megőrzési időtartama azoknak az ismereteknek, amelyeket felismer, illetve felidéz.
- Jelenjen meg nála a szándékos figyelem, melynek növekedjen tartalma és terjedelme, legyen képes azt megosztani és átvinni egyik dologról a másikra.
- Kezdődjön meg az elemi szintű fogalmi gondolkodás kialakulása.
- Kommunikáljon érthetően, folyamatosan, beszédében legyen képes alkalmazni a különböző mondatstruktúrákat és mondatfajtákat, ejtse tisztán a magán- és más-szavakat, legyen képes meghallgatni és megérteni másokat.
- Rendelkezzen elemi ismeretekkel önmagáról és környezetéről, ismerje a viselkedés alapszabályait, legyenek elemi mennyiségi ismeretei.

c/ Szociálisan is éretté válik az iskolai életre.

- Tudjon kapcsolatot teremteni a felnőttekkel és gyermektársaival, fogadja el az iskolai életet és a tanítót.
- Alkalmazkodjon a szabályokhoz, és ha kell, legyen képes kielégíteni szükségleteinek kielégítését.
- Végezze el feladatait, legyen feladattudata és feladattartása, fokozatosan alakuljon ki benne néhány ehhez szükséges tulajdonság: a kitartás, a megfelelő munkatempó és az önfegyelm.

A fejlődés várható eredményei

A fentiek eléréséhez szükséges a célok, a feladatok és követelmények összhangja, a fejlesztés-fejlődés folyamatos nyomon követése.

A testi fejlődés terén elért eredmények – melyek lemérhetők a gyermek mozgásából – pillérei értelmi fejlődésének.

Az értelmi fejlődés az érzékszervek fejlődésén, az észlelésen és a finomodó mozgáson keresztül követhető nyomon, mely fejlődés nyelvi-szimbolikus megismeréssel is párosul.

Az érzelmi fejlődés alapja az óvodás gyermek esetében az érzelmi biztonság, a nevelőhöz való kötődés érzése, megfelelő minta követésének lehetősége ahhoz, hogy érzelmeit felismerje, érzékeltetni és uralni tudja.

A szociális fejlettség a gyermek társas közegben tanúsított viselkedésén látható. A mozgásos tevékenységeit kísérő visszajelzések az énkép kialakulását eredményezik, majd a tágabb szociális környezet válaszlásait normákat, elvárásokat, értékeket tudatosítanak a gyermekben. E fokozatok alakítják későbbi identitását.

Preferált nevelési elveink

Általános elveink

- Az óvodai nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia.
- A gyermeket - mint fejlődő személyiséget - különleges védelem illeti meg.
- A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, és ebben az óvoda kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet játszik.
- Az *óvónő modellszerepe* kiemelkedő jelentőségű. Mivel a modell átvételében az óvónő viselkedésének és **elfogadó magatartásának**, beszédének és érzelmi megnyilvánulásainak kiemelkedő szerepe van, folyamatosan gazdagítani kell kommunikációs kifejezőkészségét, fenn kell tartania az érzelemdús, szeretetteljes légkört, kulturáltsága állandó minta kell, hogy legyen a gyermekek előtt.

Helyi adottságokból adódó elveink

Tiszteletben tartjuk a különbözőséget gyermek és gyermek között, és saját testi, lelki és értelmi szintjének megfelelően kell foglalkoznunk vele. Legjobb tudásunk és segítő szakembereink szaktudása szerint megteremtjük az optimális fejlődés kereteit és lehetőségeit. A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teszi szükségessé.

- Az átlagos képességű gyermekek között fel kell ismernünk a kiemelkedő adottsággal rendelkezőket, és segítjük őket képességeik kibontakoztatásában.
- Törekszünk arra, hogy minél több alkalma legyen a gyerekeknek a közvetlen tapasztalatszerzésre.
- Megteremtjük a *mindennapos testmozgás*, levegőzés és pihenés feltételeit.
- Az esztétikai élményszerzés olyan lehetőségeit kínáljuk a gyermekeknek, melyek segítségével bepillanthatnak a művészet, a kultúra igazi értékeibe.
- Az SNI, a hátrányos helyzetű és a veszélyeztetett gyermekeknek és családjaiknak segítünk a hátrányok leküzdésében.

MÁSODIK RÉSZ

I. A Komplex Prevenációs Óvodai Program fejlődés-lélektani és nevelés-filozófiai megalapozottsága, a fejlesztés célja

A Komplex Prevenációs Óvodai Program fejlődés- és nevelés-lélektani megalapozottsága révén **fő feladatának tekinti** a 3-7(-8) éves gyermekek életkori és egyéni sajátosságainak, eltérő fejlődési ütemének (érési jellemzőik) szem előtt tartásával

- **az egészséges harmonikus személyiségfejlesztést**, a sikeres iskolai beilleszkedéshez szükséges testi, szociális és értelmi érettség kialakítását,
- az iskolai **potenciális tanulási zavarok megelőzését**, az óvodai nevelési feltételek sajátos megszervezésével.

A jelzett területeken történő **fejlesztés értelmezésünk szerint:**

a gyermek érési folyamatához igazított életkori sajátosságainak megfelelő, ahhoz messzemenően illeszkedő eszközökkel történő **támasznyújtás**, amely az éppen fejlődő szomatikus és pszichés funkciók kibontakoztatásához biztosít szociális és tárgyi környezetet.

Ebben meghatározó a 3-7(-8) éves kor alapvető sajátossága: **az érzelmi biztonság** alap-szükséglete, az érzelemvezérelt megismerés, az élmény fonálán haladó gondolkodás.

A testi-lelki szükségletek kielégítése a gyermekek alapvető joga, melyre programunk messzemenően törekszik.

1. Harmonikus személyiség fejlesztése

A harmonikus személyiség fejlesztéséhez a 3-7(-8) évesekre jellemző pszichoszociális fejlődés összetevőit vesszük alapul.

- 1.1.** Alapvető feladat az **interperszonális kapcsolatok** új formáinak alakítása, mely egyaránt értendő a **gyermek-felnőtt** és **gyermek-gyermek** kapcsolatra, hogy értelmesebb kooperációra alkalmassá váljanak. Ehhez szükséges a kapcsolat érzelmi igényének és a kapcsolatfelvétel képességének folyamatos fejlesztése, elsősorban az óvodapedagógus modellhatása és a szoktatás révén
- 1.2.** **Az énkép-önismeret-önértékelés** fejlesztése, a gyermek természetes megnyilvánulásaira és teljesítményére adott konkrét és pozitív megerősítések által. Ennek eredményeként képesek felmérni saját helyzetüket a csoportban, képesek az önálló helyzetmegoldásokra (autonómok), hatékonyak (kompetensnek) érzik, észlelik

magukat, így önérvényesítésük szociálisan, elfogadható módon, teljesítményen keresztül történik.

1.3. Új attitűdök, értékek, normák kialakítása

Alapvető, hogy a gyermekek megismerjék és gyakorolják a társas együttélés, önérvényesítés alapvető szabályait:

- egymásra figyelés, együttérzés, egymáshoz alkalmazkodás, egymás segítése,
- a nevelési helyzetekben az összpontosításra, erőfeszítésekre való képesség mellett a jó megoldásra ösztönző belső igény, belső motiváció, (igénynívó) alakítása, a jól megoldott feladat utáni megelégedettség – mint jutalom – értékének alakítása,
- az érzelmi átélés, az érzelmek felismerésének és saját érzelmeik pontos kifejezésének alakítása, az érzelmek feletti – életkorban elvárható – kontroll erősítése.

1.4. Az erkölcsi értékek alakítása, a szociális erkölcsi normák felfogásán, beépülésén keresztül:

- a jó-rossz felismerése, az őszinteség, igazmondás, igazságosság, felelősségvállalás, a gyengébb védelme, segítése – saját élethelyzeteikben való megtapasztalása, érzelmi átélése mellett – megfelelő értelmezéssel párosulva, s a nevelő személyes példáján keresztül.

1.5. Az értelmi nevelés feladatai

- A kultúraátadás hatásrendszerében az óvodai nevelési módszerek segítségével a gyermek spontán szerzett tapasztalatainak, ismereteinek a rendszerezése, célirányos bővítése oly módon, hogy ezen keresztül fejlődjenek megismerő kognitív képességei. Így:
- egyre pontosabb, valóság-hű észlelés,
- figyelem-összpontosításra való képesség,
- a valósághoz közelítő képzeleti működés,
- reproductív emlékezet,
- problémamegoldó és kreatív gondolkodás,
- az alakuló fogalmi gondolkodás.

1.6. A testi nevelés

A testi nevelés átfogó tevékenység és feladatrendszerét elsősorban a gondozás és a mozgás által kívánjuk megvalósítani. E két tevékenység az egész óvodai életet átszövi. A gondozás elsősorban az óvodapedagógus feladata. Folyamatos odafigyelésével biztosítja a gyermekek komfortérzetét. A gyermek jó közérzete adhat alapot az összes óvodai tevékenységhez. A gyermek legalapvetőbb, természetes megnyilvánulási formája a **mozgás** is csak akkor lehet fejlesztő hatású, ha azt a gyermek kellemes, nyugodt, biztonságos környezetben, jó közérzettel, örömmel végzi.

Ezért a testi nevelésben **fő feladatunk:**

- Sokirányú gondozási tevékenységgel a gyermek komfortérzetének biztosítása, a gyermek ilyen irányú igényeinek felkeltése, jó szokások kialakítása,
- A természetes mozgáskedv fenntartása, a mozgás megszerettetése,
- Rendszeres mozgással egészséges életvitel kialakítása,

- Testi képességek, fizikai erőnlét fejlesztése,
- A megnövekedett mozgásigényű, sajátos nevelési igényű gyerekek igényeihez is igazodó tevékenység szervezése és differenciált terhelés.

2. Az iskolai potenciális tanulási zavarok megelőzése, prevenciója

A Komplex Prevenció Óvodai Program tudatosan felvállalja az **iskolai tanulási képességeket meghatározó funkciók fejlesztését**, így a potenciális tanulási zavarok korai kiszűrését és megelőzését is.

E pszichikus funkciók **az észleléses és finommotoros struktúrákat érintik**, melyek intenzív fejlődése 3-7 éves korra jellemző, így kibontakoztatásukhoz és begyakoroltatásukhoz is e szakasz a szenzitív periódus, itt nyílik mód optimális támogatásukra.

A Komplex Prevenció Óvodai Program a fő nevelési területeken végzett feladatokba integrálva, indirekt nevelési módszerekkel realizálja a pszichikus funkciók fejlesztését, a gyermeki spontán aktivitásra épít.

2.1. A fejlesztés alapja

A tanulási képességeket meghatározó struktúrák fejlesztésénél több elméleti megfontolásból is a mozgásra alapozunk.

- A 3-7 éves korosztály alapvető, legtermészetesebb megnyilvánulási formája, önérvényesítési módja a **mozgás**. Viszonylag e területen tekinthető homogénnek ez a korosztály az óvodáskor kezdetén.
- A mozgásos tapasztalatokból gyökerezethetők az **értelmi műveletek**, - egyben az önmagunkról kialakított **testséma** is, amely a pszichés én idegéletteni leképeződése.
- A mozgás, **finommotorika** célzott fejlesztésén keresztül több struktúrát is kedvezően befolyásolhatunk, így a testséma, lateralitás, testdimenziók, **térpercepció** alakulását is.

A mozgás szocializációs hatása az alábbi területeken igazolható:

- A sikeresen elvégzett mozgásos feladat növeli a **hatékonyság** (kompetencia) érzését, a mozgás feletti kontroll, az **énkontroll funkciókat** erősíti, a mozgásos feladatok kivitelezésére fordított összpontosítás a **figyelemkoncentrációt**, a kitarást, az erőfeszítésekre való képességet fokozza.
- A mozgásos feladatok elvégzésére adott konkrét visszajelzés a gyermek számára felfogható értékelés **énképének** alakulásához.
- A társakkal végzett **együttmozgás** konkrét tapasztalatokat hordoz a gyermek énhatárainak - a másik észlelésének megtanulásához, végső soron a **kooperáció** kialakulásához.
- Az enyhébb idegéletteni ártalmak, diszfunkciók rendezésében is a mozgás lehet a kiindulás és adekvát eszköz.
- A gazdag mozgásos tapasztalat a **nyelvi szimbolikus leképzéssel** segíti a konkrét cselekvéses tapasztalatok beépülését, az absztrakt struktúrák gazdagodását.

2.2 A fejlesztőprogram alkalmazásának alapelvei:

- szervesen illeszkedjen a nevelési programba,
- messzemenően építsen a gyermek érzelmi - belső motivációjára, lehetőség szerint kapcsolódjon a gyermek spontán tevékenységéhez,
- az óvodai nevelés egész időtartamára elosztott folyamatos következetes alkalmazást igényel,
- az óvoda egész napos életrendjének minden mozzanatához kapcsolható legyen,
- alapvető követelmény a gyermek jó közérzetének biztosítása, ezért a fáradás jeleit észlelve - módszerváltás vagy teljes elhagyása az ésszerű.

2.3. Fejlesztőprogram

2.3.1. Mozgásfejlesztés

Nagymozgások fejlesztése

Célzott testmozgásokkal, amelyeknél a mozgások tempója, ritmusa, iránya változik.

1. Járás

- a) kis és nagy lépésekkel,
- b) különböző irányokba fordulással,
- c) változó szélességű sávok, vonalak között,
- d) különböző tárgyak megkerülésével, átlépésével, tartásával.

2. Futás

- a) különböző tempóban, majd közbeni tempóváltással,
- b) különböző irányokban, majd közbeni irányváltatással,
- c) változó szélességű sávok között,
- d) különböző tárgyak megkerülésével, átugrásával, átlépésével.

3. Ugrás

- a) „távolugrás” (páros lábbal szökdelés) ugrás előre, hátra,
- b) „magasugrás”,
- c) ugróiskola, kicsiknél a legegyszerűbb formában,
- d) különböző alakzatú térbe beugrás-kiugrás (kör, négyzög, stb.),
- e) szökdelés egy lábon, oldalirányba szökdelés,
- f) mélyugrás.

4. Csúszás-kúszás, mászás különböző tempóban

- a) különböző irányokba, majd irányváltatással,
- b) különböző szélességű és formátumú helyeken és tárgyakon (mászóka, fa),
- c) különböző tárgyak megkerülésével, átmászásával.

Egyensúlygyakorlatok

1. Állás:
  - a) állás lábujjon - sarkon állás,
  - b) állás féllábon.
2. Egyensúlyozó járás: padon, földre helyezett szivacson, stb.,
3. Kúszás egyenes padon,
4. Body Roll hengergyakorlatok, különböző sportok, (roller, bicikli, stb.),
5. Forgások, fordulatok, testhelyzet változtatások.

Szem-kéz koordináció fejlesztése

1. Babzsák célba dobása változó nagyságú körbe, változó távolságról különböző tárgyak fölött (pl. szék),
Babzsák csúsztatása két vonal közé,
Babzsák dobása vízszintes és függőleges célra,
2. Karikadobás változó irányokba, vízszintes, függőleges célra, változó távolságról,
3. Kuglijáték,
4. Labdajátékok: dobás és elkapás nagyobb, majd kisebb labdákkal változó távolságról.

Szem-láb koordináció fejlesztése

1. Ugrókötéllal: kötélen fölött átugrás, változó magassággal,
2. Karikába különböző lábakkal belépés, kilépés, beugrás, kiugrás,
3. Lábbal különböző formák rajzolása, alkalmi felületen, homokba, pad- lóra, stb.,
4. Ugróiskola, egyszerűbb és nehezebb formában,
5. Függeszkedés: átfogással tovahaladás.

Finommotorika fejlesztése

1. Gyurmázás (elsődlegesen az anyag tapintásos megtapasztalása, tetszés szerinti formák, alakzatok kialakítása),
2. Építőjátékokkal építés (összerakás, kirakás, eleinte minél nagyobb elemekkel, majd fokozatosan kisebbekkel),
3. Papírhajtogatás - papírfűzés, mintaalakítás,
4. Puzzle játékok összerakása, fokozatosan növekvő elemszámokból,
5. Mintakirakás lyukastáblán, egyszerűbb formáktól a bonyolultabbakig,

6. Vágás, domború vagy előrerajzolt mintákkal, kevésbé bonyolult formától a nehezebbekig,
7. „Papír-ceruza feladatok”,
  - a) rajzolás, festés nagy felületre (ujjal, zsírkrétával, színes ceruzával),
  - b) sablonok kiszínezése kiugró hátlanon,
  - c) sablonok nélküli színezés, a különböző formák előrerajzolt mintáinak átírása,
8. Kéziszergyakorlatok.

2.3.2. Testsémafejlésztés

A testrészek ismerete

1. Önmaga felismerése és azonosítása tükörgyakorlatokkal, játékos mondókákkal, jellegzetes külső tulajdonságainak megtanulásával (haj-, szemszín, kicsi- nagy ...).
2. Tevékenységek a testrészek megismerését célozva:
  - a) testrészek megérintése és megnevezése a felnőtt által,
  - b) a gyermek megismétli saját testén az érintést és megnevezést,
  - c) utasításra a gyermek megérinti és megnevezi a testrészt,
  - d) a felnőtt megnevezi és a gyermek megérinti a másik gyermek testrészét,
  - e) az előzők megismétlése csukott szemmel.
(Célszerű a főbb testrészekkel kezdeni, begyakorolni, és csak ezután következzen a testrészek részeinek hasonló módon való begyakorlása.)
3. Meghatározott testrészekre koncentráció:
  - a) különböző testhelyzetekben (hason, hanyatt fekvve, ülve, állva, térdepelve) megtalálni a megnevezett testrészt, megérinteni és megnevezni, mozgásokat végezni,
  - b) valamilyen tárgyat megérintve, ráülve, ráállva, átbújva rajta megtapasztalni a különböző testhelyzeteket a testrészek és a tárgyak (környezet) viszonylatában.

A test személyi zónájának alakítása

1. Az „oldalosság” tanítása:
  - a) színes szalaggal, (gumi pánttal) megjelölni a jobb-bal oldalt, kézen, lábon,
  - b) különböző mozgásfeladatot teljesíteni jobb-bal kézzel (labdát gurítani, babzsákot dobni, karikát felemelni, stb.),
  - c) lábra hasonló gyakorlatok: labdarúgás, ugrálás, emelés, stb.,
2. A test elülső és hátulsó részeinek megismertetése játékos mozgásos feladatokkal:
  - a) az eszközt helyezték maguk elé, hátuk mögé, fekdjenek a hátukra, forduljanak hasra.

3. A test függőleges zónájának megtanítása: játékeszközök (karika, labda, babzsák) emelése a fej fölé, lehelyezése a lábra vagy a lábak elé.
4. Az előző (1. 2. 3.) gyakorlatok elvégzése becsukott szemmel.
5. Adott tárgyakhoz viszonyított testhelyzetek gyakorlása (szék, pad, asztal alkalmazható):
  - a) állj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át, stb.
  - b) ülj elé, mögé, rá, alá, mellé, közé, mássz át, stb.
  - c) térdepelj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át stb.
  - d) feküdj elé, mögé, rá, mellé, közé, mássz át stb.

Testfogalom

A testrészek tudatos ismerete, a test és testrészek funkcióinak tudatos ismerete. A fejlesztés a testrészek ismerete szerint történik, nagyobb hangsúlyt adva a funkcióknak, a nyelvi megfogalmazásoknak. (I. 1-3.)

1. Játékos gyakorlatok: megnevezett testrészekhez megmondani a funkcióját.
2. A funkció megemlézése után felismerni a testrészt, lokalizálni, megmutatni önmagán és másokon, megszámlálni.
3. Képen, rajzon felismerni az egyes testrészeket, a hiányzókat megszámlálni.
4. Részekből összeállítani az emberfigurát, testrészeivel együtt.

Az egyes testrészek fejlesztésére alkalmas mozgások

1. Fej:
  - a) fejfördítés,
  - b) csukott szemmel megérinteni a szemeket, füleket, orrot, haját, szemöldököt, váltott kézzel és egyszerre mindkét kézzel,
  - c) csukott szemmel a fej fordítása egy adott hang irányába, majd már előre ismert helyezett tárgy felé.
2. Törzs:
  - a) törzsfordítás lazán leengedett karral, illetve oldalsó, majd mellső középtartásban tartott karokkal,
  - b) a karokat magastartásba emelve törzshajlítás balra és jobbra, előre és föl.
3. Karok:
  - a) karkörzés előre és hátra,
  - b) karok helyzetének utánzása,
  - c) oldalsó középtartásban nyújtott karral tölcserkörzés először kis, majd nagy kör mentén,
  - d) különböző karlengetések ritmusra,
  - e) oldalsó vagy mellső középtartásból a kéz csípőre helyezése,
  - f) oldalsó középtartásból karkeresztezés, majd ismét karnyújtás,
  - g) karhúzás és tolás - páros munka.

4. Ujjak:

- a) a kéz ökölbe szorítása,
- b) az ujjak ide-oda mozgatása,
- c) ujjak egyenkénti mozgatása ritmusra,
- d) a mozgások változatai mindkét kézzel, majd váltva.

5. Lábak:

- a) a padlón fekvő lábemelés, először páros láb, majd váltott láb emelése gyorsan és lassan,
- b) a padlón fekvő lábkörzés a kis körtől a nagyig és vissza,
- c) állva láblengetés előre, hátra, oldalt és le,
- d) térdhajlítás és nyújtás, miközben a kezét a combon tartjuk,
- e) padon ülve a lábak hajlítása és nyújtása, páros láb emelése és leengedése,
- f) törzshajlítás bokafogással,
- g) szökdelés, ugrálás,
- h) szökdelés váltott lábbal, láblengetés.

6. Lábak és lábujjak:

- a) sarokemelés és leengedés,
- b) a lábfej visszafeszítése (az ujjak emelése, „pipálás”),
- c) járás sarkon és lábujjhegyen,
- d) külső talpélen járás, a kartartás törzs mellett,
- e) ugrálás páros lábbal, egyik, másik lábon, váltott lábon,
- f) törzshajlítás előre,
- g) hanyatt fekvő vagy állva a lábbal vagy a nagy lábujjjal rámutatni adott célpontra,
- h) babzsák fölmarkolása lábujjjal.

Néhány gyakorlatot ezek közül lehet zenére is végezni.

2.3.3. Észlelésfejlesztés (percepciófejlesztés)

Az észlelés pontosabb működését 3-4 éveseknél elsősorban a mozgás és testséma fejlesztésén keresztül érhetjük el. 5-6 éveseknél már célzott, direktebb fejlesztés is szükséges.

A látott, hallott, tapintott dolgok mindkét szakaszában természetes velejárója a nyelvi fejlesztés.

A látott, hallott, tapintott dolgok nyelvi kifejezésének megtanítása, a szókészlet bővítése. A tanulási helyzetek többségében a vizuális észlelés összekapcsolódik valamilyen nyelvi (auditív) és motoros tevékenységgel.

Vizuális (látás) fejlesztés

Az olvasás elsősorban a jól funkcionáló balról jobbra irányuló szemmel követés és a finom szemmozgás ellenőrzésének függvényeként alakul. Célszerű, hogy a gyermekek gyakorolják a szemmozgás kontrollját.

1. A szemmozgás tudatos kontrolljának kialakítása és erősítése
Mozgó tárgyak követése: balról jobbra, jobbról balra, fel, le, kör, diagonális, stb. A fej mozdulatlan marad, csak szemmel követi a mozgás irányát a gyermek. Könnyítésül kezdetben végtagmozgással is kísérheti, amely egyre kisebbedő, finomodó: karral, kézzel, ujjal. Az iránykövetést kísérje az irányok verbális megjelölése.
2. A szem fixációs működésének erősítése
  - a) Ismert játékok vagy használati tárgyak közül egy kiemelése és annak fixálása 10 mp-ig (fel, le mozgatjuk).
  - b) Egy ismert tárgynak, tárgy képeinek egy részletét megkeresni és azt fixálni 10 mp-ig. A perifériás látás gyakorlására is igen alkalmas, ha a gyermeknek ilyen megfigyelési feladatot adunk.
3. Vizuális zártság - egészlegesség észlelésének alakítása: Mi hiányzik?
  - a) Ismert tárgyak, eszközök egy részletének hiányát felismertetni.
  - b) Hiányos képek felismertetése, mi hiányzik róla, mit ábrázolhat?
  - c) Rejtett figurák megtalálása (Dörmögő).
4. Vizuális időrendiség felismertetése: képeken elmesélt történetek kirakása: mi történt először, ... mi következik?
5. Vizuális ritmus: a legkülönbözőbb vizuális minták folytatása.
  - a) Tárgyakból kirakott – gyöngyök, kockák, rudak, kártyák – minták folytatása.
  - b) Rajzos - képi - minták elrendezése (fekvő alak, ülő, álló, járó).
  - c) Sorminták rajzolása.
6. Vizuális helyzet, pozíció felismertetése (négymezős tábla alkalmazása)
(pl. matematika foglalkozáson a szimmetria).
  - a) Mágnesláblán a nevelő elhelyez egy alakzatot adott mezőbe.
  - b) A gyermekek sajátjukon ugyanoda helyezik azt.
  - c) Az alakzatokat adott mezőben, más pozícióba kell elforgatni.
7. Vizuális memória fejlesztése
  - a) Egyszerű testmozgást bemutatás után emlékezetből leutánozni.
  - b) Vizuális mintát rövid bemutatás után felismerni, felsorolni, kirakni, stb.
(Fokozatosan növelhető az elemszám és a bemutatás idejének csökkentése).

Az alaklítás és formaállandóság fejlesztése

1. A lehető legtöbb féle alak-forma-méret motoros kialakítása
  - a) Formaalkítás mozgással, (járás, futás, mászás, ugrás segítségével: felső végtagokkal való kialakítással, létrehozása testtel, testrésszel).
  - b) Padlóra rajzolt különböző alakzatok körbemozgása, végigmozgása.
  - c) Padlóra rajzolt alakzatok (különböző formák vagy azonos alakzatok más-más méretben) felhasználása különböző mozgásos feladatok elvégzésére.
2. Különböző tárgyak, alakok, formák, méretek felismertetése a gyerekek környezetében: bemutatása azonos megkeresése, párosítási, csoportosítási feladatok (lottó, dominó).

3. Adott minta kirakása: forma, méret, szín szempontjából különböző minták kirakása (lyukas tábla, de alkalmazásában a fokozatosság elengedhetetlen: egyszerűbb formáktól a bonyolultabbig, először egyetlen szempont figyelembevételét követelve, pl. csak szín, vagy csak forma stb. kevesebb elemtől az összetettebb formákig).
4. Minták rajzolása, festése.
5. Részekből különböző alakzatok összerakása.

A tapintásos – sztereognosztikus – észlelés fejlesztése

1. Az alapvető gyurmázási technikák megtanítása: gömbölyítés, sodrás, lapítás, mélyítés, mintázás gyakorlásával plasztilin, agyag, nedves homok felhasználásával,
2. Különböző formák, méretek alakítása minta után,
3. Különböző formák, méretek megváltoztatása: „Varázsoljuk el!”
4. Ritmikus sorminta készítése, a minta folytatása, az említett fejlesztési módoknál fő hangsúly a tapintásos tapasztalatszerzésen van. A vizualitás is jelen van, hiszen a kialakított formát látja is, vizuális benyomásokat szerezhet.

A taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával:

- „Érzékelő zacskó”
- „Elvarázsolt zsákocskó”

- a) Pusztán tapintással felismerni a tárgyakat! mi lehet? milyen? mérete, formája, felülete, anyaga, stb.
- b) A tapintással felismert dolgokat: párosítani, sorbarendezeni fokozatuk szerint, csoportosítani egy-egy minőségi jellemzőjük alapján.

Mozgásos (kinesztetikus) észlelés fejlesztése

1. Behunyva szemmel a gyermek bizonyos mozgásokat végez az óvodapedagógus segítségével: kézzel (kört ír le a levegőbe, stb.), lábbal (lépés előre, hátra, stb.) nyitott szemmel mozgásokat megismétel.
2. Hátára rajzolt formát kell mozgással megismételni, képi formáját felismerni.

A térészlelés, térbeli viszonyok felismerésének fejlesztése

1. Az alapvető téri irányok megismerése saját testrészeinek közvetítésével.
  - a) Rácsos papíron, szöges táblán, lyukastáblán a két oldal megkülönböztetése nélkül a mellé helyezett kéz segítségével, a középvonal megjelölésével.
  - b) A jobb-bal oldalirányok begyakorlása kiszínezéssel, színes korongok kirakásával.
  - c) A négy fő iránymező megismertetése az említett módon.
2. Térbeli irányok, viszonyok megismertetése a körülötte lévő tárgyakkal
  - a) Ismert játékeszközök kirakásával a négy irány gyakoroltatása.
  - b) A tárgyak egymáshoz való viszonyának megismertetése, mágneses táblán való kirakás, elhelyezés segítségével, mellette, előtte, mögötte, alatta, fölötte.
  - c) Függőleges és vízszintes sorok kirakása különböző színekből, formákból.

d) A fentiek segítségével a szögek (sarkok) érzékeltetése.

3. A téri viszonyokat jelentő verbális kifejezések megtanítása.

A hallási észlelés (auditív) fejlesztése

A hangzási analízis-szintézis fejlesztése

1. Figyeltessük meg, milyen hangot hallunk, mikor egy ember sóhajt vagy tüsszent, különböző hangok működnek bennük! Figyeljünk a természet hangjaira!
2. Az óvodapedagógus által bemutatott ritmus letapsolása vagy lekopogása Kezdetben szabályos ritmusokat használunk, majd később szabálytalan ritmusokat.
3. Ritmusvisszaadás csukott szemmel.
4. Mondjunk olyan szavakat, amelyek azonos hangzókkal kezdődnek, pl. baba, bögre, bogár, béka, róka, rózsa, rizs, stb.!
5. Hány szót tudsz felsorolni, melyek úgy kezdődnek: ma..., te..., si... stb.?
6. A megadott betűhangokból vagy fonémákból olyan, általuk ismert szót kell alkotniuk, amelyek tartalmazzák ezeket.

A keresztcsatornák fejlesztése

1. Vizuális-tapintásos interszenzoros működések fejlesztése
  - a) Tapintással exponált (felismert) tárgyat kell keresnie a vizuális mintákban
  - b) Vizuálisan felismert tárgyat mintául véve, ki kell keresnie tapintással az „érezkelőzacskóból”.
  - c) Egyre finomabb különbségek felismertetésével gyakoroljuk a kétféle ingermodalitás átfordítását.
2. Vizuális-auditív interszenzoros működés fejlesztése
  - a) Mutassunk a gyerekeknek ismert tárgyakat, állatok képét, különböző hangforrások vizuális képét, és a megszólaltatott hanganyagban ismerje fel az adott hangforrás képét!
  - b) Figyeljünk a hangokra! A hallott hanganyaghoz keresse a hangforrást! Minek a hangja? Kinek a hangja? Társak megszólaltatása, hangjukról felismertetés.
  - c) Auditív memória fejlesztése: dallamtöredék megismételtetése, különböző hangok megismételtetése, majd a hangforrás kerestetése.
3. Vizuális kinesztetikus interszenzoros működés fejlesztése.
  - a) Bekötött szemű gyermek kezével formát rajzoljon a levegőbe, s a hátára rajzolt formát ismerje fel a vizuális mintában.
  - b) Mozgásos élményanyag, forma felismerése vizuális mintában, verbalizálva a formát.
  - c) Vizuális-kinesztetikus megközelítés a későbbiekben a betűk vagy szavak közötti finom különbségek megfigyeltetésére, észrevétetésére is használható.

4. Hallási-tapintásos interszenzoros működés fejlesztése

A gyermekeknek elmondással jellemezni kell azt a tárgyat, amit tapintás útján felismert és azonosított, vagy meg kell találnia tapintás útján azt a játékot vagy alakot, amit egy másik személy jellemez.

5. A szem-kéz koordináció fejlesztése

A szem-kéz koordináció fejlesztésének finommotoros kontroll fejlettségével való összefüggését a Mozgásfejlesztés című fejezetben is tárgyaltuk. A következő szemmozgáshoz szükséges tevékenységekről pedig a percepció fejlesztésénél beszéltünk. Számos gyermek úgy érkezik az iskolába, hogy ezek a készségei megfelelően fejlettek ahhoz, hogy képesek legyenek alakok lemásolására, egyszerű képek rajzolására és festésére, s talán még ahhoz is elég fejlettek ezek a készségek, hogy elkezdjen írni tanulni. Fontos tehát felmérnünk, hogy melyik gyermeknek van szüksége ilyen jellegű fejlesztésre.

2.3.4. Verbális fejlesztés

1. A tárgyak megnevezése

A lakásban, az óvodában és a közvetlen környezetben található tárgyak megnevezése:

a) Ruházat:

zokni, trikó, cipő, papucs, csizma, nadrág, farmernadrág, ruha, szoknya, ing, blúz, nyakkendő, kardigán, pulóver, dzseki, kabát, anorák, esőkabát, mellény, fürdőruha (testséma).

b) Testrészek:

törzs, fej, arc, szem, fül, orr, száj, ajak, fogak, nyelv, szemhéj, szempilla, szemöldök, homlok, haj, áll, orca, orrlyuk, nyak, váll, mellkas, gyomor, kar, kéz, ujjak, hüvelykujj, könyök, csukló, tenyér, köröm, ujjpercek, derék, csípő, lábszár, lábfej, sarok, comb, hát, térd, (testséma).

c) Cselekvések:

sétál, gyalogol, menetel, szalad, szökdécsel, ugrándozik, lép, áll, elindul, mozog, elkezd, megáll, ül, fekszik, térdel, csúszik, (fel)mászik, kúszik, siklik, megcsúszik, csavar, hajlít, görbít, vágat, görbül, elterül, elnyúlik, elernyed, kanyarodik, felemel, leenged, lehúz, lesüllyeszt, lehalkít, tompít, beborul, pipiskedik, előrehalad, hátrál, taszít, hajt, húz, von, üt, ránt, dob, visszapattan, fog, rúg(dalózik), keresztez, megfordul, fon, sodor, fordít, bukfencezik, csöppen(t), koppint, tapsol, kiabál, füttyül, izeg-mozog, nyit, zár, dörzsöl, csurog, morajlik, tétovázik, sűrög-forog, mormol, beszélget, cseveg, fecseg, figyel (testvázlat, nagy és finommozgások).

2. Térbeli viszonyok megnevezése

a) Irányok:

főnt, lent, alatt, át, keresztül, föl, hátra, fölött, fölé, rá, felé, előre, oldalt, jobbra, balra, végig, mindenfelé, körös-körül, felől, után, körül, köré, közel (valamihez), messzire, távol valamitől, emelkedő, felfelé haladó, süllyedő, lefelé haladó, közelebb, távolabb, keresztben, magasabban, alacsonyabban (nagy- és finommozgás-készségek, testséma, lateralitás, vizuális diszkrimináció, sorozatba rendezés, stb.).

b) Helyzet:

-on, -en, -ön, -ról, -ről, -ból, -ből, -ban, -ben, kívül, belül, tetején, alján, közepén, középpontjában, között, fölé, felett, alá, lent, alul, alatt, lejjebb, le, túl, át, keresztül, előtt, mögött, mellett, együtt, valamire vonatkozóan, vízszintesen, magasan, alacsonyan, balról, jobbról, első, második, stb., utolsó, itt, ott, kívül, belül (nagy- és finommozgások, testséma, lateralitás, időbeli sorrendiség, sorozat).

c) Idő:

most, után, előbb, később, hamarosan, nappal, éjszaka, délelőtt, délután, este, hét, hónap, év, tél, tavasz, nyár, ősz, húsvét, karácsony, kezdődik, befejeződik (időbeli sorrendiség, nagy és finommozgások).

3. Osztályozás

a) Alapformák:

Kör, körül, körbe, négyzet, téglalap alakú, ovális, hurkos, háromszögletű, kereszt, csillag, négyoldalú, vonal, pont, egyenes, görbe vonalú, cikcakk, csúcs, sarok, oldal, él, hajlás, ferde.

Az említett kifejezéseket mindig manuális, mozgásos tevékenységekhez kötötten használjuk.

b) Alapszínek:

piros, kék, sárga, és a kevert színek: zöld, fekete, fehér, barna, narancssárga, rózsaszín, bíbor (ibolya).

c.) Méret, hasonlóság, különbözőség, ellentétesség:

nagy, kicsi, hatalmas, apró, több, kevesebb, gyors, lassú, sebes, magas, alacsony, kövér, sovány, széles, keskeny, alsó, felső, hangos, halk, csendes, édes, savanyú, kellemes, érdes, finom, tele, üres, nehéz, könnyű, lágy, kemény, azonos, különböző, hasonló, eltérő, világos, sötét, összes, néhány, elég, egyenlő (sorozat, auditív-vizuális diszkrimináció, tapintás, gondolkodás, alap számfogalom).

II. A Komplex Prevenció Óvodai Program tartalma

Nevelési programunk fő törekvése, hogy a tanulási képességek célzott fejlesztésével minden gyermeket lehetőségeihez mérten felkészítsünk a zökkenőmentes iskolakezdésre, az iskolai beilleszkedésre, különleges bánásmódot igénylő gyerekek integrálása, rehabilitációjuk segítése.

A Komplex Prevenció Óvodai Program tartalmi kidolgozásánál a gyermek alapvető megnyilvánulási módjára és fő tevékenységi formájára a **mozgásra** és **játékra** alapozva

szervezzük a főbb nevelési területeken végzendő pedagógiai és pszichológiai feladatokat. A Komplex Prevenációs Óvodai Program nevelési keretét egyfelől a **gyermek természetes megnyilvánulási formái**, másfelől az **óvoda kultúraátadó hatásrendszerének együttese, kölcsönössége, harmóniája határozza meg.**

1. Természetes gyermeki megnyilvánulások

1.1. Mozgás

A mozgás a gyermek legtermészetesebb megnyilvánulási formája. A mozgás fejlődését a születéstől a kisgyermekkorig általában figyelemmel kísérik, fontosnak tartják. Köztudott ugyanis az a tény, hogy ebben az életszakaszban a gyermek mozgásának fejlettsége képet ad általános fejlettségi szintjéről, a fejlődés tempójáról. A szülők ekkor még nagyon figyelik, hogy mikorra fordul meg, mikor nyúl a tárgyak után, mikor ül, áll fel, mikor kezd járni. A járás megtanulása után azonban már általában kevesebb figyelmet fordítanak erre a területre.

Prevenációs programunkban alapvető szerepe van a mozgásfejlődés folyamatos nyomon követésének, megsegítésének. A járás megtanulása után kiszélesednek a gyermek mozgáslehetőségei, ezáltal gazdagodnak tapasztalati. A folyamatos gyakorlás során mozgása fejlődik, minőségi változáson megy keresztül. Ezek a változások a gyermek egésznap tevékenységében megfigyelhetők. Ennek nyomon követése, regisztrálása fontos feladat. A fejlődést segíteni ugyanis csak a meglévő szinthez igazodva lehet.

A mozgás az óvodáskor egész időszakában jelentős szerepet tölt be a 3-7(-8) éves gyermekek fejlődésében. Ebben az életkorban a gyermekek leginkább a mozgás, a tevékenység által szereznek információt környezetükről.

Programunkban a mozgásfejlesztést igen tágan értelmezzük. Az aktív nagymozgásoktól kezdve a finommotoros manipulációig mindent magába foglal és az egész személyiség fejlődését elősegíti. Kedvezően befolyásolja az értelmi és a szociális képességek alakulását is.

Hatása az értelmi képességek fejlődésére

- A mozgásos játékok, gyakorlatok téri helyzetek felidézésével fejlődik a gyermek vizuális memóriája.
- A testrészek, téri irányok, formák bemozgásával, megismerésével, megnevezésével bővülnek a térről való ismereteik, fejlődik térészlelésük, gyarapodik szókincsük.
- A megnevezett, látott és elvégzett cselekvések, mozgások elősegítik a különböző észlelési területek integrációját, a keresztcsatornák és a fogalomalkotás fejlődését is.

Hatása a szociális képességek fejlődésére

- A saját testének és mozgásos képességeinek a megismerése segíti az „éntudat” fejlődését a „szociális én” erősödését.
- A közös örömmel végzett mozgás közben társas kapcsolatai kiszélesednek. A társakhoz való alkalmazkodás közben fejlődik önuralmuk, együttműködő- és tolerancia-képességük. Lehetőségük nyílik különböző viselkedésminták tanulására.

- A mozgásos versengések során átélik a sikert és a kudarcot egyaránt. Így tanulják ezeknek a kezelését, elviselését.

Programunkban a mozgáson keresztül pedagógiai és pszichológiai feladatokat egyaránt megvalósítunk. A prevenciós mozgásfejlesztő program fő feladatait - a nagymozgások, szem-kéz-láb koordináció, egyensúlyérzék, finommotorika fejlesztését - természetes módon építjük be a gyermekek tevékenységébe. Tehát nem erőltetett fejlesztésről, hanem a pedagógiai célokhoz igazodva a fejlesztési lehetőségek megkereséséről van szó.

A mozgásfejlesztés fő feladatai

- A gyermekek természetes mozgáskedvének megőrzése, a mozgás megszerettetése,
- A rendszeres mozgással egy egészséges életvitel kialakítása,
- A mozgástapasztalatok bővítése, sok gyakorlással, a mozgáskészség alakítása.
- A testi képességek, fizikai erőnlét fejlesztése, edzés (kondicionális, koordinációs fejlesztés),
- Mozgáson keresztül az értelmi struktúrák és a szociális képességek fejlesztése.

A mozgás sokoldalú tevékenység és feladatrendszere az egész óvodai életet átszövi. A testnevelési foglalkozásokon túl jelen van a szabad játékban, a környezeti és esztétikai nevelés, valamint a gondozási és önkiszolgáló tevékenységekben is.

Kiemelt mozgásfejlesztés két területen valósul meg:

a **szabad játékban** a gyermekek spontán, természetes mozgása közben, valamint a **kötelező testnevelési foglalkozáson**.

1.1.1. Mozgásfejlesztés a szabad játékban

Az óvodába kerülő egészséges gyermekek szeretnek ugrádozni, futkározni, csúszni-mászni, manipulálni, vagyis **mozogni**. Az őket körülvevő felnőttek szemléletétől és a megfelelő feltételek megteremtésétől függ, hogy megmarad-e természetes mozgáskedvük. Fontos feladatunk, hogy megőrizzük, ha szükséges, felkeltsük ezt a mozgáskedvet és tudatosan építsünk rá. Ehhez szükséges az óvodapedagógusok szemléletének alakítása. Lényeges a megfelelő motiváció, a mozgásra inspiráló biztonságos környezet kialakítása, a mozgásos tevékenységek pozitív megerősítése, a szükséges és elégséges szabályok megtanítása.

A gyermekek napirendjét úgy alakítjuk, hogy egész nap biztosítunk számukra megfelelő helyet és eszközöket a mozgásos tevékenységekre a csoportszobában és az udvaron egyaránt. Valamennyi **eszköz** és valamennyi **tevékenység kiválasztásánál a gyermekek életkorához, fejlettségi szintjéhez és a csoport összetételéhez igazodunk**. Nyomatékosan **felhívjuk a gyerekek figyelmét a balesetek előfordulási lehetőségeire, a veszélyek, veszélyhelyzetek felismerésére és elkerülésére**.

A **3-4 éveseknél a természetes nagymozgások** fejlődését kívánjuk segíteni. Ezért leginkább a csúszáshoz, bújáshoz, mászáshoz szükséges eszközöket kell biztosítanunk a csoportszobában is. Ezek az eszközök lehetnek a „Mászóház” csúszdával, létrával ellátva, a Greiswald egy-egy elemének kombinációja, de akár tornaszőnyegek és a csoportszoba asztalai is felhasználhatók erre a célra.

Ebben az életkorban a gyermekek gyakran kezdeményeznek csúszó-mászó-bújó játékokat. Gondoljunk csak a kicsik által kedvelt asztal alatt bujkáló, állatokat utánzó játéokra!

4-5 éves korban nagyobb hangsúlyt kap a **szem-kéz, szem-láb koordináció** és az **egyensúlyérzék fejlesztése**. A szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztését szolgálják a különböző célbadobó játékok, a kugli, az ugróiskola, ugrókötelezés, valamint a manipulációs barkácsoló tevékenységek is.

Az egyensúly fejlesztése a szabad játékban leginkább a belső fülben lévő vesztibuláris központ spontán ingerlésével történik, hintázó, ringató, pörgő mozgások közben. Főként az AYRES terápia alkalmazza ezt a szenzoros integráció fejlesztésére.

Erre a célra nagyon jól használhatók a különböző hinták, a Body Roll, a nagy fizioterápiás labda, a füles labda, a trambulín, a lépegető, az elefánt talp, a billenő forgókorong, stb.

5-6-7-8 éves korban a finommotorika fejlesztésére kell a legnagyobb hangsúlyt fektetni. A játékban nagyon sok lehetőség nyílik ennek a spontán fejlődésére, pl. ábrázolási technikák gyakorlása: tépés, vágás, varrás, apró gyöngy fűzése, kicsi elemekből építés, konstruálás, babaöltöztetés, barkácsolás, stb.

Ezekhez a tevékenységekhez a helyet, a csoportszoba rendszeres átrendezésével tudjuk biztosítani. Ezért jó, ha mobil, könnyen mozgatható bútorokat és kiegészítő eszközöket szerzünk be. Ha lehetőségünk van rá, jó, ha felhasználjuk mozgásos tevékenységekre a csoporthoz tartozó kisebb helyiségeket is (pl. öltöző), természetesen csak akkor, ha a gyermekek felügyeletét ott is tudjuk biztosítani.

Az udvaron is kihasználunk minden lehetőséget és helyet a szabad mozgásra. A betonos járdákon kreszpályát alakítottunk ki, útjelző táblákkal, útburkolati jelekkel, ezen haladhatnak a gyerekek járművekkel (roller, kerékpár, kismotor, bobokár). A közlekedési szabályok ismertetése és a baleset-megelőzés folyamatos feladata az óvodapedagógusoknak. Amennyiben **nem balesetveszélyes**, megengedjük, hogy a megfelelő méretű és alakú fára felmásszanak. Kiviszünk az udvarra is a testnevelési foglalkozáson használt eszközöket (pl. labdák, ugrókötelek, füles labdák, stb.)

Óvodaudvarunk egy része gumitéglás sportudvar, ahol óvodapedagógusi felügyelet mellett a sokoldalú mozgásfejlődést segítő felszerelések és eszközök mindig a gyermekek rendelkezésére állnak.

A gyermekek mozgásfejlesztésére ma már nagyon sok korszerű eszköz áll rendelkezésre. A szüntelenül megújuló játék- és eszköztár, a hozzátartozó új mozgásformák és mozgáslehetőségek keresése és követése nagyon fontos feladatunk. A sokoldalú mozgásfejlesztés elsősorban az óvodapedagógus szemléletétől függ. Egyszerű, a természetben található és házilag készített eszközökkel is jó eredményeket érhetünk el, ha tudatosan és hittel végzünk munkánkat.

A szabad **játéktevékenységben célunk az, hogy minden gyermek megtalálja a temperamentumának, az érdeklődésének és a fejlettségének, legmegfelelőbb tevékenységet.**

A gyermekek mozgásigénye különböző. Nagyon fontos, hogy a nagyobb, aktívabb mozgást és a nyugodt tevékenységet kedvelő gyermekek megtanuljanak egymáshoz alkalmazkodni, tiszteletben tartani egymást.

Ehhez elengedhetetlen bizonyos alapvető szabályok megtanulása, betartása. A megfelelő, nem túl sok szabályozásra a gyermekeknek is szükségük van. Ezek alapján, ehhez igazodva mérik be kompetencia-határaikat. Túl sok szabály betartására azonban még nem képesek. Ha túl vannak szabályozva, nem tudnak szelektálni és a legfontosabbakat sem tartják be. Meggyőződésünk, hogy a kellemes légkörben, jól szervezett mozgásos tevé-

kenységekben a gyermekek örömmel vesznek részt. A sikeres, jó hangulatú tevékenység a gyermekek számára pozitív élményt nyújt, ez újabb cselekvésre készíti őket. Így a mozgás természetesen beépül a gyermek spontán tevékenységeibe, szokássá, igénnyé válik. A rendszeres mozgás során fejlődnek pszichikai, testi, értelmi és szociális képességei, ezek eredményeként egészségesebb lesz.

1.1.2. Mozgásfejlesztés a testnevelési foglalkozásokon és a mindennapi testnevelésen:

A testnevelési foglalkozások anyaga az atlétikai, torna, játék jellegű főgyakorlatokból tevődik össze. **A játékot, a játékosságot alapvető eszközként értelmezzük és alkalmazzuk** a testnevelésben. A játék egy foglalkozáson belül sokszor megjelenik, a feladattól függően **hol mint eszköz, hol mint cél**.

A testnevelési foglalkozások során teremtünk alkalmat speciális gyakorlatok beiktatásával a testalkati deformitások megelőzésére is (lábboltozat-erősítés, gerinctorna).

A testnevelési anyag éves elrendezésénél a didaktikai és pszichológiai szempontok mellett gondolunk helyi adottságainkra és az időjárás változásaira is.

Az atlétikai gyakorlatokat (futások, ugrások, dobások) lehetőség szerint olyan időszakra tervezzük, amikor biztos, hogy a szabadban végezhetjük.

Az egyes foglalkozások megtervezésénél mindig figyelembe vesszük a csoport általános fejlettségét, a fejlődés ütemét. Ehhez igazodva döntjük el az egyes mozgásformák ismétlésének a számát.

Fontos, hogy a mozgásos anyaghoz természetesen igazodjanak a prevenció program fejlesztési feladatai. Ehhez átgondolt, tudatos tervezésre van szükség. A foglalkozások bevezetésénél mindig lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyermekek egyéni tempójuknak megfelelően sokat gyakorolhassák a különböző mozgásokat. A különböző nehézségű differenciált feladatok adásával segítjük elő, hogy minden gyermek megtalálja a képességeinek legmegfelelőbb mozgásos feladatokat. A feladat ne legyen se túl könnyű, se túl nehéz, mert a túl könnyű nem készíti erőfeszítésre, a túl nehéz viszont gátlásokat okoz.

A gyermek számára a megfelelő nehézségű gyakorlat kiválasztása nem csak a mozgásos képességeit fejleszti, hanem képet ad önmagáról is. A feladatok végrehajtásánál nem az az elsődleges célunk, hogy a gyermekek tökéletesen kivitelezve végezzék el a gyakorlatokat. Elsősorban olyan készségeket és képességeket akarunk kialakítani, amelyek majd elősegítik az egyre pontosabb mozgás elvégzését is. Természetesen megmutatjuk a helyes mintát, ösztönözzük és biztatjuk a gyermekeket az esztétikus, pontos mozgásra. Ezt azonban soha nem elmarasztalva, hanem mindig a pozitívumokat kiemelve tesszük.

A testnevelési foglalkozáson javasoljuk **a kéziszer** gyakori használatát. Ezek jól szolgálják a fejlesztési célkitűzéseket és változatosabbá, érdekesebbé teszik a foglalkozásokat a gyermekek számára. A kéziszer közül kiemeljük a labdát, amit nagyon szeretnek a gyermekek és sok játékos és nagyon hatékony mozgás végezhető vele. Különböző méretűket is használunk.

A foglalkozások szervezésénél az is fontos szempont, hogy a gyermekek a legkevesebb várakozási idővel folyamatosan mozogjanak, ehhez az együttes foglalkoztatási formát alkalmazzuk. Amíg az időjárás engedi, a szabadban tornázunk. A rendszeresen szervezett foglalkozásokon nagy lehetőség van a fejlesztő program feladatainak fokozatos és természetes megvalósítására. **A mozgásfejlesztő program és a testséma fejlesztés valamenyny feladata** beépíthető a testnevelési foglalkozásokba. Az **észlelés** területéről a következő feladatok beépítésére van lehetőség:

- Alaklítás, formaállandóság fejlesztése: forma alakítása mozgással, különböző alakzatok végigmozgása, körbemozgása
- Kinesztetikus mozgásészlelés fejlesztése: behunyt szemmel bizonyos mozgások végzése, feszülés és elernyedés érzékeltetése
- Térészlelés fejlesztése: alapvető térirányok megismerése saját testének közvetítésével

A verbális fejlesztő programból a testrészek, helyzetek, mozgások, téri irányok pontos és gyakori megnevezésére van mód.

A foglalkozások megtervezésénél fontos, hogy a fejlesztő feladatok természetesen illeszkedjenek a testnevelés anyagához. Tudjuk, hogy a gyermekekkel sok mindent meg lehet tanítani, de fejlődésüket csak akkor segítjük, ha a megfelelő időben a megfelelő tevékenységeket végeztetjük velük.

A 3-4 évesek testnevelési anyaga nagyrészt a természetes mozgásokat tartalmazza. Ezért ennél a korosztálynál a nagymozgások fejlesztése kiemelt feladat. Pl. különböző járások, futások, csúszások, mászások talajon, szereken, tárgy alatt vagy fölött, szer megkerülésével, stb. Az egészséges személyiség fejlődéséhez hozzátartozik, hogy a gyermeknek önmagáról egyre pontosabb információi legyenek. A testnevelési foglalkozáson, a legtermészetesebb módon ismerkedhet testrészeivel és azok funkcióival. Ezért alkalmazhatók jól a **testséma fejlesztő programból** a

- Testrészek ismeretét célzó gyakorlatok, pl. „Járjatok a sarkatokon!”, „Ütögessétek a talpatokat a földhöz!” stb.
- tárgyhoz viszonyított testhelyzetek gyakorlása, pl. „Álljatok a babzsák mögé! Hasaljatok a padra!”, stb.
- test személyi zónájának alakítása, pl. „Emeljétek a babzsákot a fejetek fölé, vegyétek át a másik kezetekbe!”

Ebben az életkorban külön nem tervezzük az észlelés fejlesztését, hiszen a nagymozgások végrehajtása közben spontán fejlődik.

4-5 éves korban a mozgásfejlesztésből már nagyobb szerepet kap a **tér mozgásos megismerése**. Ennek érdekében sok olyan gyakorlatot kell terveznünk, amikor különböző irányokban végeznek mozgásokat és különböző formákat mozognak be. Pl. futás, jelre sorakozás az óvodapedagógus előtt (az óvodapedagógus a helyzetét mindig változtatja) szökdelés padok körül, fák között hullámvonalban. Elhelyezkedés különböző szereken, formákban.

A mozgásfejlesztésnél ezen kívül előtérbe kerül:

- Az egyensúlyérzék fejlesztése, pl. különböző mozgások végzése emelt felületen, forgások, fordulatok, testhelyzetváltozások, futás közbeni megállások.
- Szem-kéz, szem-láb koordinációt fejlesztő gyakorlatok, pl. babzsák feldobása, elkapása, célba dobás, egyensúlyozó járás létra fokai között, célba ugrás.

A testséma fejlesztő programból kiemelt helyet kap az **oldalosság tanítása**. A kicsiknél még csak az „egyik-másik” megkülönböztetést használjuk. Itt már a „jobb-bal” kifejezés-

seket is, de a csuklójukon lévő jelhez igazodva. Pl. „Emeljétek fel a szalagos jobb kezete-
ket!”

A csukló megjelölése a kezességtől független. A pontos eligazodás miatt azonban fontos, hogy mindig ugyanarra az oldalra kerüljön a szalag.

Az **észlelés fejlesztése** is megjelenik a 4-5 éveseknél, de még mindig nem kiemelt feladatként.

Az **5-6-7(-8)** éveseknél azonban az **észlelés fejlesztése** lesz a legcélzottabb. Ebben az életkorban az alaklítás, formaállandóság fejlesztésére tervezhetünk sok gyakorlatot. Ezek közül egyes gyakorlatok csukott szemmel is elvégezhetőek. Pl. labdagurítás a test körül jobb és bal kézzel, csukott szemmel is. Körforma kialakítása szalaglengetéssel, karkörzéssel test előtt, test mellett, csukott szemmel is.

Új feladatként jelentkezik a **finommotorika fejlesztése**. Ez azért nagyon lényeges fejlesztési terület, mivel a finommotoros koordináció az írás megtanulásának elengedhetetlen feltétele. Testnevelési foglalkozáson ezt természetes módon a szerek különböző fogásmódjával, kisebb testrészekkel végzett mozgásokkal lehet fejleszteni. Nagyon jól használhatók erre a célra a különböző méretű labdák, botok, szalagok.

Pl. bot fogása marokkal alulról - felülről, szalag fogása két ujjal, marokkal. Labda gurítása ujjakkal. Minden ujjal egyszerre, majd külön-külön. Szalag lengetése csak a csukló mozgásával, stb.

A foglalkozáson lehetőség nyílik a **keresztcsatornák fejlesztésére** is. A bemutatott gyakorlatokat látják, hallják a tevékenység pontos megnevezését és elvégzik a látott, hallott feladatokat.

Programunkban az óvodai testnevelés szerves része a mindennapi **frissítő testnevelés** is. Ezt minden korcsoportban naponta legalább egyszer, 15-20 perces időtartammal szervezzük meg. E tevékenység napirendbe illesztését minden óvónő maga dönti el. Jó gyakorlatnak bizonyult a délelőtti játék utáni időszak, mielőtt a gyerekek kimennek levegőzni. A tornaszobát tervszerű időbeosztás szerint látogatják a gyerekek. Minden délelőtt valamennyi csoport bejut e helyiségbe. Ha lehetőség van rá, megfelelő időben, ruházatban e mindennapi frissítő mozgást is a szabadban, jó levegőn tartjuk.

A **mindennapos testnevelés** anyagát elsősorban a mozgásos játékok adják, **kiegészülve** egy-egy gimnasztikai gyakorlattal és a **tartáshibák és lúdtalp megelőzését szolgáló játékos feladatokkal**. A játékokat céltudatosan a kötelező foglalkozásokhoz és a korosztály számára legmegfelelőbb fejlesztési feladatokhoz igazodva választjuk ki.

Ha rendszeresen és megfelelően szervezzük ezt a tevékenységet, akkor a gyermekek szívesen és örömmel vesznek részt benne. Igényükké, majd szokásukká válik a mindennapi mozgás. Minden csoportnak vannak kedvenc mozgásos játékaik, amelyek eljátszását napközben maguk is kezdeményezik. Az örömmel, jó hangulatban folytatott játékok jó lehetőséget nyújtanak a fejlesztő program egy-egy feladatának megvalósításához, társas kapcsolatok alakulásához is, pl. futó-fogó játékokkal a nagymozgások és a térészlelés fejlesztéséhez.

Labdajátékokkal a szem-kéz, szem-láb koordináció és a finommotorika fejlesztését is szolgáljuk.

A játékok, térformák felidézésével lehetőség nyílik vizuális, verbális memóriájuk fejlesztésére, valamint szókincsük gyarapítására.

A mozgásfejlesztésben meghatározó:

- A spontán érzelmi motivációkra kell építenünk, az egyéni fejlettséget figyelembe véve.
- A foglalkozásokon a gyermekek jó hangulatban, jó közérzettel vegyenek részt, nem szabad túlhajtani a versengést.
- Biztosítanunk kell a gyermekek megfelelő terhelését az aktivitási szintek változtatásával.
- Az ily módon kiváltott fizikai aktivitás előhívja és erősíti a szellemi aktivitást is.

1.2. JÁTÉK

1.2.1. A játék szerepe a fejlődésben

A természetes gyermeki megnyilvánulások sorában a két legfontosabb a mozgás és a játék látszik óriási dominanciával uralni a gyermek kisgyermekkorai fejlődését. A gyermek 0-8 éves élettörténete egy egységes fejlődési láncolat, ahol a fejlődés folyamatossága jól követhető. A korai fejlődési sajátosságok nagymértékben meghatározzák az idegrendszer számos működési sajátosságát, amelyek a későbbiekben (pl. óvodáskorban) nemcsak a korai tanulás, hanem a szándékos iskolai tanulási-elsajátítási folyamatok sikerességét is befolyásolják.

A játék fejlődése a fejlődés egészének tükré. Akár a játék fejlődésének pedagógiai szemléletében, akár a pszichikus funkciók fejlődésének szemléletében gondolkodunk, a játék által követhetővé válik a fejlődés szenzomotoros, művelet előtti, műveleti szakaszainak minden lépése. A szakaszok ismeretén túl a játék teszi megfigyelhetővé azokat a minőségi ugrásokat, amelyek ugyan nem a szakaszok határai, hanem inkább egy bizonyos fejlődési folyamatosság lassú átmintázódásának elemei.

A mozgás, a testséma és az 'én' megismerése, a percepció, a gondolkodás, azon belül a fogalmi gondolkodás és a beszéd-folyamatok, a kommunikáció fejlődése mind-mind játékba ágyazódik.

A játék saját útja más szempontból osztályoz, de mind a szocializációt, mind az értelmi fejlődést egyaránt tükrözi. Az egyszerű gyakorló, majd utánzó játékoktól vezet a szimbolikus játékokon keresztül a szabályjátékok világába, de ez az út csak elvi hierarchia, a gyakorló játék soha nem hal el, a szimbolikus játékok nagy időszakában már megtalálhatóak az egyszerűbb szabályjátékok. Az egyidejűségben rejlik a játék színességének titka, lehet valami nagymozgásos, tűnhetne gyakorlónak, de ugyanakkor szimbolikus és szabály által vezérelt is egyszerre.

1.2.2. A játék szerepe az idegrendszer fejlődésében

A játék a gyermek fejlődésében alapvető jelentőségű, semmi mással nem helyettesíthető tevékenységi forma. A tudomány jelenlegi állása szerint bizonyított, hogy a magasan szervezett idegrendszer fejlődésének a játék feltétele, szervező (organizáló) és összerendező (integráló) funkciója. Ennek bizonyítékai nem csak elvi jelentőségűek, hanem az óvodai élet mindennapjaiban is meghatározók. Az óvodai nevelés tartalmának a játékra építettség az egyik legfontosabb sajátossága. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának elvei szerint a játék semmi mással nem helyettesíthető gyermeki tevékenység. Ennek szellemében a játék az óvodai nevelés rendszerén belül fundamentális, mindent átható jelentőséggel bír. A Komplex Prevenció Óvodai Program elvei szerint a mozgás, a játék, és a kultúraátadás hármasság keretében elrendezhető az óvodai nevelés teljes cél és feladatrendszere, megvalósul a törvény által kitűzött elvek összessége és segíti abban a gyermekek fejlődését, hogy kialakulhasson az iskolai életre való felkészültségük. A korai fejlődés folyamatait (az iskolás kor előtti időszakra értendő) a Komplex Prevenció Óvodai Program oly módon segíti, hogy a természetes fejlődési koegzisztenciák és az egyéni sajátosságok szabad megnyilvánulásai mögött ne rejtessenek fejlődési rizikók, fejlődési zavarok, fejlődési megrekedések, amelyek csak az iskolás korban manifesztálódnak.

A neurológiai hátrányokkal küzdő gyerekek (amely pontosabban neurohormonális szabályozást jelent), olyan segítséget kaphassanak, hogy saját problémáikhoz mérten korrekció, kompenzáció történjen, tehát a veszélyeztetettség csökkenhessen, valamint a későbbi nehézségek súlyosabbá válásának elejét vegyék. Ennek értelmében beszélünk a játék prevencióban betöltött szerepéről.

Mind a fejlődésnek, mind a fejlesztésnek feltétele a gyermek saját aktív tevékenysége. Önkéntes, örömmel végzett tevékenységi formáiban kreatív ötleteinek szabad kipróbálási lehetőségei biztosítottak.

A fejlődő idegrendszer egészséges megnyilvánulása a játék, ennek hiánya vagy különleges sajátosságai azonnal jelzik a fejlődés bármely problémáját. Azon a szinten, hogy a fejlődésben milyen élményreakciók és milyen zavarok fordulhatnak elő, az óvodapedagógusnak is jártasnak kell lennie, mert sokszor neki kell nagyon óvatosan, udvariasan felhívnia a szülő figyelmét arra, hogy a kisgyermek játéka hosszabb idő óta (az 1-3 hónap az ált.) el nem múló sajátosságokat mutat, tehát már nem aktuális élményfeldolgozásról, hanem esetleg fejlődési zavarról van szó. Napjainkban sajnos, mivel a természetes lassú életritmus felborult, a városban, ipari környezetben, és sokszor nagyon rossz körülmények között élő szülők gyermekei halmozott problémákkal küzdenek. Genetikai hajlamuk van valamire, és/vagy rizikótényezőkkel terhelődik fejlődésük a magzati életben, sok esetben koraszülés történik és/vagy a szülés körüli események is növelik a fejlődési rizikót. A kisgyermek fejlődésének számos problémája szerzett és veleszületett, melyekhez sok esetben a környezet problémái is hozzájárulnak. Hátrányos helyzetben a helytelen táplálkozás, mérgezett levegő, alváshiány, kiegyensúlyozatlan életrend, szeretethiány, elhanyagolás, stb. A valódi, elsődleges biológiai okokból lesznek másodlagos biológiai okok, amelyek másodlagosan, harmadlagosan, stb. hívhatnak elő környezeti befolyásokat, de a környezet maga is lehet elsődlegesen károsító tényező.

Az óvodai nevelésnek optimális esetben három-négy éves időtartamban van lehetősége arra, hogy észrevegye a veleszületett, szerzett, kombinált problémákat és úgy segítse a

kisgyermek fejlődését, hogy indirekt és kevésbé direkt eszközökkel tudja befolyásolni a fejlődés folyamatát, úgy tudja fejleszteni a gyermeket, hogy a kisgyermeknevelés elveit (az iskoláskor előtti nevelés: 0-6 év, más értelmezésekben 0-8 év) ne sértse, és a gyermeki jogok se csorbuljanak.

A játék és a mozgás, valamint a kultúraátadás úgy hatják át egymást, hogy a gyermeki tevékenységek két legfontosabbika adja a program két fő tengelyét, a felnőtt tudattal kialakuló kölcsönhatásokban gyarapszik mindazokkal a mutatókkal a kisgyermek fejlődése, ahol a mintakövetésnek, a modellkövetésnek, az interakciónak, tranzakciónak nagy szerepe van. Természetesen az óvodai élet minden elemében komplex helyzetekkel találkozunk. Sokszor az életesemény bonyolultsága miatt nincs is értelme elemezni, mi ebben mozgás, mi a játék és mi a kultúraátadás mozgásos, játékosággal átítatott életmódszervezése.

- Ennek pillanatnyi példája egy mozgás humoros kontextusba helyezése, pár perces példája egy énekes játék lefutó aktusainak sora, egy még mindig rövidtávú, de a kisgyermek idegrendszerének fejlődése szempontjából kiemelt jelentőségű, 10-20 perces aktusai, amelyek a kapacitásokat a leginkább fejlesztik, pl. egy szerepjáték fenntartása és a munkamemória; figyelem szenzomotorium, stb.összerendeződése tekintetében kiemelt fontosságú. Ugyanúgy óriási jelentőséggel bír ennek szociális vetületeiben is, ahol a gyerekek egymásra figyelnek, emlékeznek és igazodnak a másik által vitt szerep sajátosságaihoz, a kimondott, megformált figurához, fejlődik kitartásuk, toleranciájuk, többszemponú gondolkodásuk. Tovább vezetve a gondolatsort, a mozgás, a játék a kultúraátadás egyre hosszabb távú szerveződése, mint egy kirándulás, egy ünnep, egy bábelőadás, amely jóval tovább „éli”. A szokásrendszerrel, az események napi ritmusával, és mindennapos ismétlődéseivel egyre inkább a kultúraátadás felé billen a dominancia. Az egészes keret és a belerendeződő epizódok együtt lesznek fontosak. Ilyen például egy karácsonyi előkészület, az advent időszak, a befőzés őszi, az ültetés, vetés tavaszi időszak. (A rövidtávúak közül is számos rendeződik ez alá, pl. egy saláta, egy süti, egy karácsonyfadísz elkészülte.)
- Az évkör egy szociális naptárba rendeződik, ennek logikáját a gyermek szubjektív, majd egyre objektívebbé váló időérzékelése, időszámítása szerint éli át.

1.2.3. A játék szerepe a nevelési folyamatban

- A gyermeknek sajátos világlátása van. Nem kicsinyített felnőtt, meghatározott alkati sajátosságokkal, de nagyon plasztikus, fejlődésre képes idegrendszerrel jön a világra. Már az első élethónapokban, a saját kompetencia körén belül kimutatható a játék iránti vágy, a már ismert, begyakorolt mozgásészlelés, hangadás örömszerző ismétlése, variálása. Játék a látvánnyal, játék a hanggal, játék a tapintással, játék a történésekkel, stb. adja kezdetét. A játék elválaszthatatlan a mozgástól, vagy éppen a szociális keretektől, személyektől. Teljes mértékben összedolgozódik a korai tanulás folyamataival, mert sajátos dinamika jön létre, ahol a gyermek idegrendszere pontosan szabályozza, hogy vajon miből mit, vajon mennyit, újat-e vagy a biztonságot nyújtó ismertet preferálja az adott pillanatban. Fejlődésének kulcsa, hogy mindez az érési programhoz rendelődik hozzá.

- Ma már nem tekinthetünk el annak jobb ismeretétől, értésétől, hogy miért fejlődnek másként a lassú és másként a gyors ingerületvezetésű gyerekek, miért fejlődnek másként a fiúk és a lányok, miért a balkezes és a jobbkezes gyerekek, vagy miért késhet a domináns kéz, szem, kéz, láb, fül kialakulása, az (agyi) laterális dominancia kialakulása.
- Kérdés továbbá, hogy bizonyos gyerekek számára (a normalitás körén belül is) miért megterhelő a társas jelleg, a csoport relatív nagy létszáma. (erre érzékeny gyerekek számára a 15-20 gyermek jelenléte is megterhelő, ami pedig elvben az optimális, de a hivatalos keretszámhoz viszonyítva jóval alacsonyabb létszámot jelent.)
- eltérő módon fejlődnek a mozgékony, adott esetben a motoros nyugtalansággal élő gyerekek, akiknél pontos figyelmük viszi őket, és akik figyelemzavara lehetetlenné teszi az optimális ütemű fejlődést és az alkalmazkodást. Ezen gyerekek baleseti veszélyeztetettsége jóval nagyobb. Az ügyes gyerekek veszélykeresők, ingerkeresők, megfontolatlanok és gyorsak, az utóbbi csoport esetlenségüknél fogva, figyelmetlenségből eredően vannak kitéve fokozott veszélynek.

Fejlődési hátrányaik megszüntetése az óvoda feladata, annál is inkább, mert a percepció és a gondolkodás összerendeződésének szenzitív időszaka az óvodáskorra tevődik, ennek kompenzációja, korrekciója kisiskoláskorban már a megkésetttség vagy az akadályozottság feloldásával való küzdelem.

Mindezek a játszó gyermek játékának elsődleges vagy másod-harmadlagos jellemzőiben megmutatkoznak.

1.2.4. A játék szerepe a társas kapcsolatok fejlődésében

A játék áthatja a mindennapos tevékenységeket, nem arról van szó, hogy más tevékenységek játékosá válásával adunk játékos árnyalatot, hanem arról, hogy a mozgás, játék, kultúraátadás szövege, hol tud olyan dominanciává szerveződni, ahol a fő dimenzió a játék, s így minden kritériumában játékként szerveződik. (A gyermek idegrendszere játékként szervezi, rendezi össze.) Ettől válik öngyógyítóvá, fejlesztővé és a problémás gyermekek fejlődésében facilitáló tényezővé.) Épp ezért: a játék szervezi egyé az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. Pl. amíg a többszemponitú gondolkodás lehetetlen, mert a kisgyerek gondolkodása egocentrikus, egyszemponitú, addig a játék főleg gyakorló, utánzó és a társas szerveződés szintjei között, „egymás szemlélése”, „együttmozgás”, „magányos játék csoportban” szinteken találjuk. S ez nem baj, mert játék társas szerveződésnek is van érési ideje. S csak folyamatában fejlődik, elősegíteni lehet, siettetni nem !

A gyermek fejlődésének egészes holisztikus szemlélete az irányadó. A játék elválaszthatatlan a fejlődés egészétől, elválaszthatatlan a kognitív, az érzelmi, akarati, szociális, társas fejlődéstől. Elválaszthatatlan a mozgástól, a világgép és a tudat kialakulásától. Az éntudat, a kompetencia, az autonómia kialakulása a másik nézőpontjának megértése, előre történő figyelembe vétele, szociális hatékonyság, (modellnyújtás, modellkövetés), a szociabilitás fejlődése formálják a gyermeki tudat szociokognitív, azaz értelmi és szociális összerendezettségét, önszabályzó, alkalmazkodó funkcióit.

- A pszichikus funkciók kognitív hangsúlyú funkciói sem választhatók el egymástól, mert az érzékelés, az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a fogalmi gondolkodás (kezdetben a soralkotás, figurális együttesek, kategorizáció, egyszeres, többszörös osztá-

lyozás, alá-fölérendelések, megmaradásfogalmak, amelyek megformálják a műveleti gondolkodást), így a műveleti gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás, gondolkodási stratégia, kreativitás rendelődhet alá a szó igazi értelmében vett játéktevékenységnek, ahol a valódi viselkedés játék a különböző játéktípusokban érleli össze az értelmi és az érzelmi, akarati, társas funkciókat. Ennek jelentőségére a tudat funkcióinál visszatérünk.

- Mindez a sokszempontúság az idegrendszer három, illetve négy viszonylag független csatornájának, működési egységének függvényeként kezelhetőbb, nem felejtkezve el az egységességről, hiszen látjuk majd, hogy pontosan az összerendezettség adja a hatékony és harmonikus viselkedést. Ezek: a belső leképeződés szintjei, vagyis a **cselekvéses**, (enactive) ahol a múltbeli tapasztalat a mozgás által vezérelt sémákban, mozgásmintákban sűrűsödik, **képi** (iconic, melynek magyar fordítása inkább lehetne a képzeti, a szemlélethez kötött), a **szimbolikus** (symbolic), amely alatt a jelen nem lévő dolog, gondolati tartalom, vagy fogalmi dominanciát mutató jel, szerep, szabály is ide sorolódik.
- Megkülönböztethető egy negyedik, köztes, magasabbrendű, integratívnak tekinthető működés, amely a tudat működésének minőségi szintjét mutatja, kb. egy-másfél, két évvel később erősödik meg, mint az éntudat. A mentalizáció, a tudásról való tudás és az ehhez kötődő leválasztó mechanizmus biztosítja, hogy a kisgyermek ne a megtévesztő percepciónak higgyn, hanem a hamis vélekedések lehetőségeit felismerje.
- A tárgyról való tudás magasabb emeleteként alakul a tudásról való tudás, amely sok eddig is fontosnak tartott mutató háttérben működik a többszempontú gondolkodás felé vezető úton, ahol biztosan követi az éntudat kialakulását, de megelőzi vagy közel párhuzamos az értelmi működések közül a megmaradás fogalmak kialakulásával, amelyekről ma már tudjuk, hogy társas helyzetben, vitában könnyebben kialakulnak.

Példa: a folyadék mennyiségének megítélésekor, játékban, egy kancsó málna azonos mennyiségének különböző formájú poharakba való kiöntésekor a gyerekek vitatkoznak), ezt követően egyéni helyzetben már nem téveszti meg őket a pohár formája, a folyamat visszafordítható számukra: ugyanannyi, mert csak átöntöttük, nem vettünk el belőle, más a pohár alakja, stb. érvek hangozhatnak el.

A társ gondolati tévedésének előzetes feltételezésével olyan összerendezett működéseket tapasztalhatunk, (érhetünk tetten), ahol a gyermek saját nézőpontját és a másik nézőpontjának megfelelő saját belső reprezentációját képes összefüggésbe hozni. Ha működnek a szimbolikus rendszer kezdeti koordinációi, (szimbolikus játék, mentalizáció), akkor fejlődhet tovább a társas kapcsolatok és az értelmi funkciók összerendeződésével. A két éves kor körül kialakuló tárgyállandóság, a három éves körüli énazonosság után soroljuk életkori sajátosságaik rendszerébe a négy éves kor körül szerveződő **metareprezentáció**, **mentalizáció** képességét, amellyel a másik szándéka, vélekedése megérthető és ez alapozza a szociokognitív funkciók további fejlődését. (Laslie gondolatmenete alapján.)

1.2.5. A játékfajták

A játékfajták szinte mindegyike megjelenik az óvodás életében nem ritkán előfordul a kutató manipuláció, ha ismeretlen mozgásmintát követelő eszköz kerül a kezébe, s ezek nagyon jól fejlesztik a szem-kéz koordinációt, a kezesség-szemesség kialakulását, s hatnak a laterális dominancia kialakulására. Ugyanakkor ott látjuk a gondolkodási stratégiát, sőt annak optimális vezetését feltételező szabályjátékokat, amelyek már a szimbolikus túlsúllyal rendelkeznek, bármennyire cselekvéses, vagy képi a játék járulékos sajátosságainak köre. (Bruner gondolatmenete alapján)

Pl. Bohóckártya játékban egy keresett, de nem ismert figura kérdésekkel történő azonosítása.

A játék lineáris fejlődési sorában a játékfajták linearitása csak a dominancia- formákban lelhető fel, ahány játék, annyi színben keveredik a mozgásos, az észleléses, a szimbolikus, a mentalizált jegyek konkrét megjelenése. Azonban a divergens lehetőségekben fejlődik saját alkotókészsége, amikor a kisgyerek szabadon formál, épít, szerepet játszik, stb. számtalan úton juthat el egy képzet megvalósításához, vagy az utólagos ráismeréshez, mert ez is fontos. (Kezdetben így rajzol, hiszen utólag tulajdonít jelentést.)

A játékok más körében kötött a cél, de ahhoz az esetek többségében a kisgyermek választ utat, vagy megtanul és aztán számtalan ismétléssel, kis variációkkal interiorizál konkrét megoldásokat. Ezt utánzással sajátítja el, de tanulásában nem lehet nem felfedezni a kondicionálást, és a belátásos tanulást sem. Egyik sem alacsonyabb rendű az alkalmazkodás szempontjából, mint bármely más forma. A kiskézművesség eszközei, a fejlesztő játékok mindkét kategóriába tartozhatnak, tévedés a fejlesztést csak a kötött gondolkodási irányokkal azonosítani.

Illeszkedik ez mindahhoz, hogy a kognitív kérdések társas közegben való megoldása segít az egyén fejlődésében, az egyén érésében. Itt igazolódik vissza a Vigotszkij féle tétel, a tudatok közötti kölcsönhatásnak fontossága, "mit tud a kisgyerek az együttes tevékenységben, amit egyedül még nem képes", ez a fejlődés legközelebbi zónája, ez a potenciális és a reális teljesítmény közötti rés, ebben a helyzetben értékelődik fel a felnőtt kultúraátadó szerepe. Észre kell vennie, hogy mire képes már a kisgyerek, mi a fejlődésének az a stációja, ahol a közös tevékenységek szervezhetőek, kezdeményezhetőek.

A pszichikus funkciók fejlődésén belül, a viselkedés összességén belül, a személyiség fejlődésén belül más megvilágításba kerül a játék, a tanulás, az utánzás, a gyakorlás, a fejlődés, az egyenlőtlen fejlődés vagy a játékkal szoros összefüggésében mutatkozó impulzivitás, az agresszió, az alkalmazkodási zavarok köre s az óvodás életkor végére kialakuló iskolai életmódra való felkészültség testi, lelki és szociális összerendezettsége. E szempontból a játék sajátosságai egyéni színei pótolhatatlan információkat nyújtanak, a megismerésnek és az egyéni bánásmód kialakulásának-kialakításának elengedhetetlen feltételei.

Az óvodai életben felértékelődött az egyéni bánásmód, a differenciált nevelés igényes, gyermekcentrikus szemlélete. A mi szemléletünkben az egészséges, harmonikusan fejlődő gyerekek esetében tehetséggondozást, az egyéni színek kibontakoztatását, a kreatív önkifejezés fejlődésének lehetőségét támogatjuk, ehhez adunk érzelmi biztonságot, ingergazdag környezetet, és biztosítjuk a szabad játék és korai tanulás minden feltételét.

Bármilyen fejlődési probléma (lásd a fentebb részletezetteket), a korrekció, a kompenzáció, a prevenció elméleti-gyakorlati keretein belül azt támogatjuk, hogy az egyenlőtlen fejlődés, a mozgás, a percepció, a gondolkodás, a viselkedés, részfunkciózavar szindróma együtteseinek fennállásakor a plasztikus, fejlődőképes idegrendszer öngyógyító tendenciái erősödhessenek. A feltételek kialakításával, a tevékenységek szervezésével, de elsősorban a gyermek saját aktív tevékenységén keresztül segítjük a fejlődést. (Rogers gondolatmenete alapján.)

A fejlődés - fejlesztés párosában a fejlődés, az érés elsődleges. A felnőtt munkájának, a fejlesztés irányainak tudatos megválasztásában, a megismerésre való törekvésben, a lehetőségek felismerésében, megválasztásában látjuk jelentőségét. A gyermek a játékában vérmérsékletének, aktuális idegélettani, érzelmi állapotának megfelelően választ tevékenységi formát, közeledik a játékok végtelen tárházának valamelyik, számára kedves eleméhez. Fontos a játék, mint **folyamat**, fontos a játék, mint **tárgy**, és fontos a játék, mint **szabály**. Arra figyelünk, hogy az óvoda biztonságos közegében a gyermekeknek érzelmi kötődései alakuljanak a felnőttek és a társak iránt, s ebben a közegben a nondirektív eszközök túlsúlyával (szociokognitív összerendezettséggel) vezessük őt fejlődésének útján. Ebben támogat az Óvodai nevelés országos alapprogramja gyermekcentrikus szemléletével.

2. Kultúraátadás

Kultúraátadás, mely **a gyermek természetes megnyilvánulásaira építve tudatosan átörökíti, közvetíti az örök emberi értékeket.** Komplexitását elsődlegesen a környezet megismerésén keresztül biztosítjuk. Ebben a folyamatban az **óvodapedagógus kiindulópontnak tekinti a természeti és társadalmi környezetből szerzett gyermeki tapasztalatokat**, hiszen a környezet a fejlődés forrása.

Ezekre a tapasztalatokra építve, ezeket új élményekkel, ismeretekkel gyarapítva juttatja el a gyermeket - egyéni és életkori fejlődési ütemét figyelembe véve - magasabb szintre: a szűkebb és tágabb környezetet megismerve, megszeretve, megfogalmazódik a gyermekben a szülőföld (haza), az ahhoz való kötődés érzése. A családdal való együttnevelés során az óvodapedagógus figyelembe veszi, hogy a gyerekek különböző otthoni környezetből érkeznek óvodai környezetbe. Tekintettel van a családban kialakult kulturális, világnézeti, etnikai hagyományokra, figyelemmel kíséri és elősegíti ezek spontán gyermeki megnyilvánulásait, egymásra való hatását.

2.1. Egészséges életmód, egészségnevelés

A köznevelési törvény a köznevelés alapvető céljai között sorolja fel az egészséges életmódra nevelést. Az óvodai nevelés egyik alapvető feladata az óvodáskorú (3-7-8 éves) gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése.

Az optimális, a gyermek életkorának megfelelő óvodai életritmus kialakításánál figyelembe kell venni a családi szokásokat.

Törekednünk kell arra, hogy gyermekeink ne kövessenek rossz példát, akár családtag, akár ismerős, barát mutatna ilyet.(pl.: dohányzás, kábítószer- és alkoholfogyasztás)

Megbeszélés, beszélgetés, szerepjáték, illetve *dramatikus játékok alkalmazása*, és elsősorban a pedagógus példamutatása segít a helyes szokások megalapozásában.

A rendszeresen végzett tevékenységek - testápolás, étkezés (különösen a magas cukortartalmú ételek és italok, a magas só- és telítetlen zsírtartalmú ételek fogyasztásának csökkentése, a zöldségek gyümölcsök illetve tejtermékek fogyasztásának ösztönzése) visszahatnak az életfolyamatokra, feltételei az egészséges testi és szellemi fejlődésnek. Az egészséges életmódra nevelés területei közé tartozik a gondozás, testi nevelés, egészségvédelem - edzés és a mozgásfejlesztés.

2.1.1. Gondozás

A gondozás kiemelt jelentőséggel bír a gyerekek ellátásának terén. A testi, lelki, szellemi egészség egyik alapvető feltétele **a gyermek testi komfortérzetének kielégítése**. A gondozási feladatok teljesítése bensőséges gyermek-felnőtt kapcsolatot feltételez. Az önkiszolgáló feladatok elvégzése, a tevékenységek többszöri gyakorlását teszi lehetővé, alakítja a gyermek énképét, segíti önállóvá válásukat. A felnőtt (szülő, óvodapedagógus, dajka) tanítja és gyakoroltatja a napi élethez szükséges szokásokat, melyek egy része az óvodáskor végére szükségletté válhat. Testápolás, öltözés, étkezés, önkiszolgálás közben **természetes módon fejlődik és fejleszhető a gyermek**.

Mivel minden tevékenységet fokozott szóbeli megerősítés kísér, ezért a napi életritmus megtervezésénél erre is elegendő időt kell biztosítani, hogy mindez nyugodt, kiegyensúlyozott, türelmes légkörben valósulhasson meg. Így nyílik lehetőség a gondozási teendők kultúrtartalmának közvetítésére is (pl. igényükké váljanak a testi és egészségügyi szokások, a tiszta, esztétikus, rendezett megjelenés és környezet, kulturált étkezés ...).

2.1.2. Testi nevelés

A testi nevelés magába foglalja a gyermek testi szükségleteinek, (levegőzés, pihenés, egészséges táplálkozás) természetes mozgásigényének kielégítését, a gyermek egészségének, testi épségének védelmét, edzését. A testi nevelés, egészséges életmódra nevelés hatékonysága maradéktalanul akkor érvényesül, ha a fejlődéshez szükséges optimális környezet lehetőség szerint biztosított (pl. tiszta levegő, elegendő víz ivásra és tisztálkodásra, egészséges ételek, megfelelő játéktér, napsütéses és árnyékos helyek, játékeszközök...).

a) Mozgás

A mozgás jelentős szerepet tölt be az egészséges életmódra nevelésben. A sokféle mozgáslehetőség, melyet a programban biztosítunk, **kedvezően befolyásolja az egész szervezet fejlődését**. Hozzájárul a légző- és keringési rendszer teljesítőképességének, a csont- és izomrendszer teherbíró képességének növeléséhez. Elősegíti a harmonikus testi-lelki fejlődést, a biológiai egyensúly fenntartását, az egészség megóvását. Megfelelő terheléssel, az aktivitási szintek változtatásával a testi képességek fejlődését segíthetjük.

A különböző mozgásformák sokszori gyakorlásával a mozgásokhoz kapcsolódó szabályok megtanulásával egyre biztonságosabban használják a szereket, eszközöket, egyre jobban eligazodnak a térben, így a baleseteket is megelőzhetjük.

A mozgásokhoz kapcsolódó gondozási feladatok elősegítik a helyes higiénés szokások kialakítását is. Az óvodapedagógus feladata, hogy megteremtse a feltételeket a gyermekek egészséges fejlődéséhez. Alapvető feladat, hogy jó levegőjű, tiszta, biztonságos környezetben mozogjanak. Lehetőség szerint mozogjanak a szabadban. Fontos a megfelelő, kellemes öltözék a szabadban és a teremben egyaránt. **A rendszeres, örömmel végzett**

mozgással a gyermekeket az egészséges életvitel kialakítására szoktatjuk és mintát adunk a szülőknek is.

b) Levegőzés

A levegőztetés **élettani hatásán** túl elősegíti többek között a hangképző szervek fejlődését, a helyes légzés kialakítását.

Az óvodapedagógusnak törekednie kell arra, hogy a mindennapok során lehetőség szerint **a gyerekek minél több tevékenységüket a szabad levegőn végezzék.** Számos tevékenység, így a játék, az étkezés, a pihenés, a mozgás és a kezdeményezések egy része is a szabadban kell, hogy történjen. Abban az esetben, ha ez nem lehetséges, úgy a zárt térben folyó tevékenységekhez is állandóan biztosítani kell az oxigéndús levegőt, azaz a terem szellőzését oly módon, **hogy a beáramló, esetleg hideg levegő, vagy ártalmas huzat ne veszélyeztesse a gyermekek egészségét.**

c) Pihenés

Legfontosabb a pihenéshez, alváshoz szükséges **nyugodt légkör** biztosítása, (a csendespihenő hangulatához illő mese, halk zene, tiszta levegő, elégséges idő) a gyermekek **egyéni alvási igényének** és szokásainak figyelembe vételével a szükséges körülmények (kényelmes, tiszta fekvőhely, ágynemű, társtól való megfelelő távolság, stb.) **feltételek megteremtése.**

d) Egészséges táplálkozás szokásrendszerének kialakítása

Óvodánk változatos, ízletes, tartalmas ételeket kap a minket ellátó konyhától. Az előírt központi étrend viszont kiegészíthető – a szülők bevonásával – az éppen aktuális zöldségekkel, gyümölcsökkel (pl. gyümölcssaláták, nyomelemeket tartalmazó zöldsaláták, amit a gyerekekkel közösen is elkészíthetünk). A programunk lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek a közösségben megismerkedjenek különböző - számukra eddig ismeretlen - ételek ízével, elkészítési módjával, **modellt nyújtva ezzel a családoknak is a korszerűbb táplálkozáshoz.** A gyerekek egészségéhez szükséges folyadékbevitelről étkezések-kor és étkezések között is gondoskodunk.

Táplálékallergiás gyerekeink étkeztetésére is mód nyílik óvodánkban, a fenntartó – a szülők kérésére, orvosuk javaslatára – lehetőségeik szerint a diétás ételeket is biztosítani tudja.

Az étkezések – a napirend szerint – minden nap azonos időben és azonos feltételek és szabályok szerint ismétlődnek, nyugodt körülmények között, tiszta, higiénikus környezetben.

2.1.3. Egészségvédelem, edzés

A gondozási, a testi nevelési és a mozgásfejlesztési feladatok megfelelő ellátása, megvalósítása elősegíti a **gyermek egészségének megóvását.** Ezen kívül nagy hangsúlyt kell fektetni a **higiénés szabályok betartására** (pl. környezet tisztántartása, portalanítása, szükség szerint fertőtlenítés, időjárásnak megfelelő réteges öltözködés, a **napi** tevékenység minél nagyobb részének szabad levegőn való megszervezése, folyamatos levegőcseré,

a teremben minél több zöld növény elhelyezése, megfelelő páratartalom biztosítása, nyugtató hatású színharmónia). Mindezek az intézkedések biztosítják a szervezet általános védekező képességének fokozását, a betegségek megelőzését.

Az óvodapedagógus **fontos feladata** az anamnézis felvétele közben felderített, ritkán előforduló, az óvodai közösségbe kerülést nem feltétlenül akadályozó betegségek (pl. krupp, allergia, asztmatikus tünetek, lázgörcs, epilepszia, cukorbetegség...) regisztrálása, figyelemmel kísérése, alapvető tennivalók elsajátítása és a gyermek fiziológiás szükségleteinek biztosítása (pl. étrend helyes betartása), az egészségi állapot egyensúlyban tartásához szükséges környezet megteremtése.

A gyermekek éves szűrővizsgálata a körzeti gyermekrendelőben zajlik, ahová a szülő viszi gyermekét, és az ő jelenlétében folyik a vizsgálat. A fogászati szűrést az óvodában végzi a fogorvos. Ez esetben az óvodapedagógus helyettesíti a szülőt: megteremti azt a bizalmi légkört, mely az orvos-beteg kapcsolat kialakításához szükséges. Ennek természetes előfeltétele: a bensőséges gyermek-óvodapedagógus kapcsolat.

A gyermek testi épségének védelme és a baleset-megelőzés magába foglalja a személyi és tárgyi feltételek biztosítását, az eszközök, használati tárgyak ellenőrzését és karbantartását, a hibaforrások kiküszöbölését, megszüntetését. A gyermeki gondolkodásmód sajátosságából, valamint a szenzomotoros koordináció zavaraiából adódóan következnek a tipikus gyermekbalesetek (törések, zúzódások), ezek teszik szükségessé a felnőtt állandó kontrollját, a tevékenységek figyelemmel kísérését. Önmaguk és társaik testi épségének megóvására neveljük a gyermekeket (konfliktuskezelés, tolerancia).

A levegő, víz, napfény együttes hatása biztosítja a gyermekek **testi edzettségét**. Ennek érdekében lehetőség szerint minél több időt töltünk a szabadban az időjárásnak megfelelő ruházatban. Nyáron az óvoda adottságaihoz alkalmazkodva (tusoló, zuhanyfolyosó) igyekszünk a nap, a levegő, a víz edző hatását kihasználni, figyelembe véve a gyermekek közötti egyéni különbségeket, érzékenységüket, egészségi állapotukat. A szabadban töltött idő alatt óvjuk a gyerekeket a nap káros sugárzásától, bőrüket a leégéstől, árnyékos helyre visszük őket, illetve 11-15 óra közötti időszakban fedett helyen biztosítunk lehetőséget tevékenységeikhez, pihenésükhöz. Udvaron, kirándulásokon sapka, kalap, esetleg napszemüveg használatát támogatjuk, valamint napvédő, rovarriasztó szereket alkalmazunk – szükséglettől függően.

A fentiek megvalósulása jelentősen közelebb visz az egészséges, biztonságos, derűs környezet létrejöttéhez, amely – ha megismerik, megszokják a gyerekek – **megalapozhatja igényességüket** későbbi **egészséges életvitelükre** vonatkozóan. Ez azért fontos, mert ha a gyerekek kellő mértékben elsajátítják az egészséges életmód részleteit, a szocializáció szintjén magukévá teszik, akkor ez a tapasztalat bázisát képezheti felnőttkori igény szintjüknek.

Az egészséges életmódra nevelés területein a nevelési feladatokba természetes módon integrálhatók a prevenció program alábbi feladatai:

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. járás, futás, mászás...),
- Finommotorika fejlesztése (pl. gombolás, evőeszközök, körömkefe használata, vágás, szeletelés, reszelés,...),
- Szem-kéz koordináció fejlesztése (pl. folyadéktöltés, kenyérkenés, fésülködés, gombolás, kötés,...).

Testsémafejlesztés

- Testséma kialakítása, testrészek ismerete (pl. öltözés, gyermekek elalvás előtti és ébresztő simogatása, ...),
- Meghatározott testrészekre koncentráció (pl. mászókázas, csúszdázás, fürdés),
- A test személyi zónájának alakítása (pl. tisztálkodás, öltözés, közben a testrészek tudatos megnevezése...).

Percepciófejlesztés

- A környezeti ingerek teljes körű megtapasztalása, az érzékszervek működésének finomítása (pl. ételek íze, színe, illata, tapintása, ruházat tapintása...),
- Térpercepció fejlesztése a rendelkezésre álló tér kihasználása a környezet bemozgásával: (pl. mozgásos játékok, stb.),
- Térirányok fejlesztése (pl. terítés, ruhaneműk felvétele, fogkefe helyes irányú használata...).

Verbális fejlesztés

A fentieket tudatosan kíséri a verbális megerősítés (pl. a testrészek, ruhadarabok megnevezése, használati tárgyak ismerete...).

2.2. Gyermek és környezete

A gyermek környezetével való kapcsolata mindig a felnőttek közvetítésével valósul meg. Nem elég csak a kapcsolat, hanem a viszony minősítése is fontos tényező. **A környezet az öröklés mellett a fejlődés egyik potencionális forrása.** A környezetet pontosan, valóságyszerűen megismerni a cselekvés, a kép, a szó egységében lehet. Ez lehetővé teszi, hogy az évszázadok alatt felhalmozott egyetemes, nemzeti, etnikai értékeket, hagyományokat, szokásokat átadjuk, közvetítsük a gyerekeknek, alapozva aktivitásukra, érdeklődésükre. Az emberi kultúra örökségét adott csoportok közvetítik a fiatalabb nemzedéknek, ezért tartottuk fontosnak a program megalkotásánál a környezet megismerésére nevelés köré komplexen csoportosítani az óvodai nevelés témaköreit. Alapvetőnek tekintjük a gyermek társas környezetével és természeti környezetével való kapcsolatát.

2.2.1. Gyermek és társas környezete

Elsődleges szocializáció

Az óvodai nevelés messzemenően **támaszkodik a családi nevelésre, a család és óvoda szoros együttműködésére törekszik.**

A prevenció programban fontos a gyermek korai óvodás kort megelőző testi-lelki fejlődésének alapos ismerete. Ennek egyik eszköze a személyiséglap és a családlátogatás. Ezekből információt kapunk az óvodába lépés előtti anya-gyermek és család-gyermek kapcsolatáról, a gyermek élettörténetéről. A későbbiek során - napi tapasztalatokkal kiegészítve - hasznosítja az óvodapedagógus a gyermek jobb megismerésének érdekében, a fejlesztési feladatok megtervezésében. Az óvodában az érzelmi biztonságot nyújtó légkör megteremtéséhez **az óvodapedagógus** - részben átvállalva az anya szerepét - **empatikus, meleg-elfogadó, szeretetteljes kapcsolatot alakít ki a gyermekekkel.** Fejlesztő munkája során arról gondoskodik, hogy a gyermekek tapasztalatai változatos tevékenységformák közben gazdagodjanak.

Másodlagos szocializáció

Az óvoda felvállalja a 3-7(-8) évesek szocializációs folyamatának tudatos, szakszerű irányítását, annak intézményes kerete.

A személyiség alakításának legfontosabb tényezője a társas kölcsönhatások milyensége. A környezetből felé irányuló reakciókból a gyermek megerősítést, vagy elutasítást kap saját viselkedésére vonatkozóan. A gyermek "énközpontúsága" alapján elsősorban önmagára képes figyelni, azonban emocionális alapon fokozatosan kifejleszthetjük azokat a mechanizmusokat, amelyek segítségével képessé válik másokkal is törődni. Az együttéléshez szükséges **erkölcsi normák és tulajdonságok** csak akkor fejlődnek ki, **ha a gyermek állandóan gyakorolja** a társaihoz való helyes viszonyulást. Az óvodás korosztály számára meghatározó a gyermek és az óvodapedagógus kapcsolatának minősége. A felnőttöz fűződő viszony nyújtja azt az **érzelmi biztonságot** a gyermek számára, **amely jó közérzetet, nyugodt, harmonikus tevékenységet tesz lehetővé.**

Az óvodapedagógus első számú modell, példakép a társas viselkedés alakulásában, ő szervezi meg a gyermekek életrendjét és azokat a közös tevékenységeket, amelyekben a társas kapcsolatok alakulnak.

Az óvodapedagógus és a munkáját segítők feladata a közvetlen testi-érzelmi kapcsolat megteremtésén, a példaadáson kívül a csoport közös életének megszervezése, a szokás- és szabályrendszernek a gyermek fejlettségéhez alkalmazkodó kialakítása. Az *értelmes fegyelem* a csoport életének biztonságát, nyugalmát biztosítja. Az ismétlődő közös, örömteli tevékenység a csoport és óvoda hagyományrendszerébe épül és mélyíti az összetartozás élményét. A gyermek - gyermek kapcsolat kezdetben kisebb érzelmi töltésű. A gyermekcsoportban kialakulnak a közösségi együttélés szabályai, normái, amelyekhez igazodik az egyén. Alkalom nyílik az egymáshoz viszonyításra, amely szükséges a reális énkép kialakításához, a még kevésbé ismert énhatárok megtapasztalásához.

A gyermekek egymás közötti kapcsolatában így válik természetessé, hogy minden gyermek más, egyéni külső és belső tulajdonságokkal rendelkezik és így másságával együtt elfogadható és szerethető: Társas együttműködés közben tanulják meg az egymás féle fordulat, egymás segítségét, az egymás iránti **szeretetet**.

Tágabb társadalmi környezet

A gyermek szocializációját befolyásolják tágabb társadalmi környezetének hatásai is (pl. rokonok kapcsolatok, óvoda- és lakókörnyezet, a média hatásai, kulturális hatások).

A társas környezet nyújt a gyerekeknek biztonságot, lehetőséget a kibontakozáshoz. A gyermekkori hatások nagymértékben befolyásolják majdani felnőttkori énjét.

a) Nevelési feladatok a gyermek és társas kapcsolatának alakításában

Közös tevékenység, **munka** során alakulnak ki a társas kapcsolatok és bontakoznak ki a csoportra jellemző erkölcsi szabályok, normák.

Cél: az erkölcsi tulajdonságok kialakítása, erősítése, fejlesztése az óvodapedagógus példaadásával és helyzetteremtésével. Az együttes tapasztalatok, élmények, tevékenységek a gyermekek között kapcsolatokat hoznak létre: barátságokat, szimpátián alapuló kisebb csoportokat. Megtanulják figyelembe venni a másikat, szocializációjuk felgyorsul, fejlődik felelősségérzetük, kötelességtudatuk, toleranciájuk.

Konfliktushelyzeteiket egyre inkább képesek egymás között igazságosan elrendezni. Az igényes türelem, a következetesség, az elvárás, a bizalom, az elismerés nem csak az egyes gyermeket formálja, hanem általa az egész csoportot. A **közösségi élet** biztonsága és nyugalma nagymértékben függ a csoport életét szabályozó szokásrendszer kialakításától. A szokások segítségével válik gördülékennyé a csoport élete. Fontos, hogy szabályaink ne merevedjenek meg. Egy-egy szokás megszűnését, megváltozását elsősorban a gyermekek fejlődése, a körülmények változásai kell, hogy meghatározzák (pl. alvásigény fokozatos csökkenése, évszakváltás, ...).

Az óvodapedagógus feladata, hogy olyan **szokásrendszert és napirendet alakítson ki**, mely minden tevékenység elvégzésére **megfelelő időt és helyet biztosít**. A csoportszoba és az udvar játszórészének, életterének olyan elrendezése szükséges, amely **lehetővé teszi a szabad mozgást, a tevékenységi formák sokszínűségét**, ugyanakkor elvonulásra, "kuckójátékra" is lehetőséget nyújt.

Ilyen keretekben, kulturált körülmények között elkerülhetővé válik, hogy időzavarral küzdjön a csoport.

Mi felnőttek őszinte, természetes magatartásunkkal mutatunk mintát, és viselkedésünkkel jelezzük elvárásainkat.

A gyermek mindennapi tevékenységének része a **munka jellegű tevékenység, amely az óvodai élet egészében érvényesülő folyamat.** Ahogy ez a tevékenység az idők során egyre önállóbbá válik (önkiszolgálás, naposi tevékenység, megbízások önálló teljesítése), ez a gyermekek egyre magasabb fokú együttműködését igényli. Eközben természetes módon alakul a gyermekek szociális magatartása, társas kapcsolata. A munka jellegű tevékenységek megszervezésénél figyelembe kell venni a csoport összetételét (életkor, fejlettségi szint, szociokulturális háttér...), mert a vegyes életkorú vagy nagyon eltérő fejlettségi szintű csoportban ügyelni kell arra, hogy minden gyermeknek legyen feladata, de egyik gyermeket se terheljük túl. A fejlesztés csak és kizárólag a gyermekek saját örömteli, örömmel vállalt tevékenységén belül valósul meg.

Mindennapi munkálkodásuk közben egyre több információ és pontosabb tapasztalat birtokába jutnak az őket körülvevő tárgyi világról. Munkajellegű tevékenységük során társadalmi környezetükről is **speciális ismereteket szereznek.** A negatív - és pozitív élethelyzetekben szerzett tapasztalatok - az óvodapedagógus tapintatos segítségével - közösen vezetnek el a kívánt változásokhoz. A gyermekeket munkájuk során ne csak a „megfelelni akarás” vezesse, hanem természetes, észrevétlen módon reagáljanak a külső szükségletekre, segítsenek önmagukon, vegyék észre, ha valamit meg kell csinálniuk. (Fontos, hogy megismerjék a munkát, mint nélkülözhetetlen tevékenységet, és a munka által létrehozott eredményt nagyra tartani, óvni, s egész életük során becsülni a munkát és az értékeit.) Feladatuk elvégzése során nem csak **megtanulják az eszközök célszerű használatát,** hanem közben természetes módon fejlődnek.

b) Feladatok a kommunikációs készségek kialakítása területén

A program lényeges része a **beszéd, az anyanyelv és a kommunikáció fejlesztése.** Csak kellő nyelvi fejlettséggel rendelkező gyermekek lesznek képesek az alapkultúrtechnikák elsajátítására. A kommunikáció a beszéd és a gondolkodás egyik eszköze.

A kommunikáció egyszerre cél és eszköz a társas kapcsolatokban. Célja a kapcsolat felvétele, az információ eljuttatása a másikhoz, a társ reakcióiból (kommunikációs és metakommunikációs) a megértés ellenőrzése, a kapcsolat valamilyen szintű mélyítése. A kommunikáció és metakommunikáció elválaszthatatlan egymástól, a jelzések kiegészítik, helyettesítik, mélyítik vagy semlegesítik a szóbeli közlést. **Az egyéni fejlődés biztosításához** szükséges, hogy az **óvodapedagógus személyes példájával** (odafigyelés, meghallgatás, beszélgetés), elfogadó attitűdjével, kommunikációs helyzetek megteremtésével **ösztönözze a gyermekek közötti kommunikációt,** teremtsen lehetőséget a monologikus beszédre, ennek fejlesztésére, bővítse szókincsüket, gazdagítsa metakommunikációs ismereteiket (pl. érzelmeket jelző gesztusok, arckifejezések, testtartások).

A gyermek beszéd és kommunikációs képessége elsődlegesen függ a családi szocializációtól, mely előnyös, vagy hátrányos helyzetet teremt a gyermek számára a közösségben.

Az óvodapedagógusnak **differenciáltan** kell foglalkoznia a nyelvileg hátrányos helyzetű, a fejlesztendő és a kiemelkedően fejlett gyermekekkel.

Szükséges, **hogy a gyermek számára hiteles és elfogadható legyen a felnőtt mondani-
valója,** mivel életkori sajátosságából adódóan elsősorban a metakommunikációra figyel.

Az anyanyelv használata végigkíséri az óvoda egész napi életét, a gyermekek minden megnyilatkozását, a felnőttek és a gyermekek kapcsolatát. A gyermekekre figyelő, jó be-

szédpéldát adó, jól artikuláló, választékosan beszélő környezet a gyermek nyelvi fejlődését pozitívan befolyásolja.

Később a beszéd és gondolkodás fejlődésével párhuzamosan alakul ki figyelmük a közlés verbális tartalmára.

A beszéd az önkifejezés fontos eszköze, ezért az anyanyelvi nevelésnél a **szókincs** bővítése, a **sajátos nyelvi formák** elsajátítása, a nyelvtanilag helyes beszéd, a mondanivaló árnyalt megfogalmazása a cél. Így az óvodáskor végére az önálló, rövid történet elmondása lehetővé válik.

Az óvodai anyanyelvi nevelés területén célszerű óvodapedagógus és logopédus olyan együttműködése, melynek során az érdekeltek pontosan ismerik saját és egymástól jól elkülöníthető, de azonos cél érdekében folyó feladataikat, munkamódszereiket.

A program sajátossága, hogy az anyanyelvi játékok számára külön időt biztosít - korcsoporttól függetlenül, de alkalmazkodva a gyerek életkori sajátosságához - és ezeket a játékokat beépíti a mindennapi életbe.

A mese, a vers ősi forrása az anyanyelvi nevelésnek, *régi értékeket, hagyományokat, szokásokat közvetít* a gyermeknek.

A közösen átélt örömök és élmények elszakíthatatlan szálakkal kötik össze az óvodapedagógust és a gyermekeket egymással és anyanyelvükkel. A mese és versmondás lényeges elemeit - testbeszéd, tekintettartás, verbális emlékezet - az óvodapedagógus személyes példáján keresztül sajátítja el és gyakorolja a gyermek.

Az anyanyelvi nevelésnek és a játéknak egyaránt szerves része a **bábozás- dramatizálás**, melyen keresztül tükröződnek a gyermekek irodalmi élményei, kiegészülve hangulatukkal, kreativitásukkal, fantáziájukkal. A gyermek kifejezheti, átélheti, eljátszhatja saját érzéseit, érzelmeit, ezáltal fejlődik személyisége. A bábozáshoz, dramatizáláshoz szükséges eszközöket, díszleteket, kiegészítőket saját maguk is elkészíthetik barkácsolás keretében, ezzel a játék örömét az önálló alkotás élményével fokozva.

A gyermek és társas környezetének kapcsolatát alakító nevelési feladatok az alábbi területek fejlesztésére adnak lehetőséget:

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. tárgyak mozgatása közben változatos tempójú, ritmikus, irányú mozgások, dramatizálásnál állatok mozgásának utánzása).
- Egyensúlyérzék fejlesztése (pl. terítés, tárgyak hordozása).
- Finommotorika fejlesztése (pl. különböző fogások gyakorlása, bábkészítés).
- Szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztése (pl. terítés, környezet rendjének helyreállítása, bábok mozgatása).
- Finommotorika fejlesztése (pl. különböző fogások gyakorlása, bábkészítés).
- Szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztése (pl. terítés, környezet rendjének helyreállítása, bábok mozgatása).

Testsémafejlesztés

- Testrészek ismerete (pl. népi mondókák, simogatók, szoborjáték,...),

- Test koordinációja, oldaliság tanítása (pl. adott tárgyakhoz viszonyított testhelyzet, evőeszközök helyes elrendezése, stb.).

Percepciófejlesztés

- Vizuális fejlesztés (pl. játékpalcok elrendezése),
- Tapintásos észlelés fejlesztése (pl. minden munkajellegű tevékenységben a kéz szerepe).
- Hallási észlelés fejlesztése (pl. a tevékenységek és eszközök jellemző hangjai),
- Auditív ritmus fejlesztése (pl. „kakukk-tojás” játék, mondókák),
- Auditív memória fejlesztése (pl. állathangok felismerése, utánzása),
- Auditív zárttság fejlesztése (pl. „Mi hiányzik?” játék),
- Térpercepció fejlesztése (pl. tér mozgásos észlelése munkavégzés közben),
- Jobb-bal térbeli irányok kiemelt gyakorlása (pl. terítés, rendrakás),
- Keresztcsatornák fejlesztése (pl. a hallott feladat megvalósítása cselekvésben, finommotorika összekapcsolása beszéddel).

Verbális fejlesztés

Természetes módon a kommunikáció, az anyanyelvi és irodalmi nevelés célja és egyben eszköze is a verbalitás. Szóbeli kifejezése minden tevékenységnek élménynek a gyermek és társas környezete kapcsolatában.

2.2.2. A gyermek természeti és tárgyi környezete, a külső világ tevékeny megismerése

A haladó, korszerű pedagógiai, pszichológiai kutatások eredményeit felhasználva az óvodai nevelésben akkor leghatékonyabb az ismeretek átadása, ha a gyermekeknek minél sokoldalúbb tapasztalatszerzésre és élményszerű átélésre adunk lehetőséget.

Ily módon valósul meg a komplexitás a nevelési feladatok realizálásában.

a) A környezet megismerése

A környezet megismerésére nevelés **célja**, hogy a gyermekek minél több tapasztalatot (mozgásos és érzékszervi) szerezzenek az őket körülvevő természeti és társadalmi környezetből életkoruknak megfelelő szinten. Ez azért szükséges, hogy teljes biztonsággal tájékozódjanak és igazodjanak el környezetükben. A gyermekek **tapasztalataira, élményeire támaszkodva** kell új ismereteket nyújtani nekik, illetve a meglévőket mélyíteni, rendezni. Eközben építhetünk a gyermek **spontán érdeklődésére**, kíváncsiságára, érzelmeire, megismerési vágyára.

A környezet megismerésére nevelés során kialakulnak a gyermekben a kulturált élet szokásai, az elfogadott viselkedési formák, az érzelmi és erkölcsi viszonyok. A környezet minél átfogóbb megismertetése azért is szükséges, mert általa közvetítjük az egyetemes, a nemzeti kultúra értékeit, hagyományait, az adott tájra, helységekre jellemző néphagyományokat. Hagyományok által őrizhetjük meg a tudást, tapasztalatot, melyet elődeink felhalmoztak. Ha mindehhez hozzájárul az óvodapedagógus érdeklődése, lelkesedése,

empátiás készsége, színes egyénisége, biztos, hogy gyermekeink megszeretik környezetüket, ragaszkodnak ahhoz, s megfelelő ismeretekkel rendelkezve eligazodnak benne.

A környezet megismerésére nevelés hagyományos témái kevésbé behatároltak, s ezáltal tartalmi és módszertani ötletek kipróbálására is lehetőséget nyújtanak. A témák szinte kínálják a valóság megtapasztalásának, a játékos cselekedtetés lehetőségét. Az óvodapedagógus a témák válogatása közben a lakóhely, a környezet sajátosságaihoz igazodik, nem elvont ismereteket közvetít.

A természeti és társadalmi környezet témái az ezekről szerzett tapasztalatok, ismeretek az életkor előrehaladtával lineárisan bővülnek és koncentrikusan mélyülnek. Ez teszi lehetővé az alapos megismerést. A környezet megismerése áthatja a gyermek életét, az óvodai tevékenységek egészét.

A spontán játékokhoz kapcsolódva, az önkiszolgáló tevékenységbe építve, az óvodapedagógussal történő beszélgetés során, séta, kirándulás, udvari tevékenység közben legalább olyan hatékonyságot érhetünk el, mint a tudatos kezdeményezéseken, foglalkozásokon. **A természeti és társadalmi környezet témakörei átfogják, körülölelik a többi nevelési területet**, több ponton kapcsolódnak, összefüggnek egymással. (Pl. testünk-család-évszak témánál, séták, kirándulások alkalmával természetes módon ismerkednek és gyakorolják a helyes közlekedést ...).

A fejlesztő program megvalósítása során azokat a **módszereket** lehet hatékonyan alkalmazni, előnyben részesíteni, amelyek játékosak, és igazodnak a gyermekek életkori sajátosságaihoz. **Mozgásos játékokra, cselekvésre és az érzékszervi megtapasztalásra épülnek.** Az óvodai tanulási folyamat a gyermek számára legyen érdekes, jó példa. A gyermeket alkalmassá kell tenni a megfigyelésre, elsősorban látni kell megtanítani. A folyamatos és alkalmi megfigyelésekkel lehetővé tehetjük a gyermekek számára, hogy maguk fedezzék fel környezetüket. Folyamatos megfigyelést igényelnek pl. az évszakok, az időjárás elemeinek változásai, az évszakra jellemző jegyek, színek megfigyelése, az évszak esztétikája. Alkalmi megfigyelésekre sokszor kínálkozik lehetőség egy-egy érdekes jelenség, cselekvés, tevékenység, néphagyomány felevenítése stb. kapcsán. Ilyen a szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás, komposztálás, melyek alapjait, egyes mozzanatait nap mint nap megfigyelhetik, esetleg gyakorolhatják.

A környezet megismerésére nevelésnél igen fontos, hogy **ne legyünk foglalkozáscentrikusak.** Mi óvodapedagógusok arra törekszünk, hogy amit csak lehet, a **helyszínen, a természetben, élőben figyeltessünk és tapasztaltassunk meg a gyermekekkel.** Erre jó lehetőséget nyújthatnak a „természetbúvár óvoda”, a „madáróvoda” foglalkozásai, esetenként az „erdei óvoda” programjai. Változatos helyszíneken, a növények és állatok természetes életterén nézhetnek bele gyermekeink a természet – évszakhoz és időjáráshoz alkalmazkodó – folyamatos változásaiba, gyakran megmutatkozó csodáiba.

A környezet megismerésére nevelésnek fontos szerepe van a gyermekek nevelésében, hogy általa, a felnőttekkel együttműködő, kreatívan gondolkodó, érdeklődő gyermeket neveljünk.

b) A környezetünk mennyiségi és formai összefüggései

Cél: a minket körülölelő világ **mennyiségi, formai, kiterjedésbeli összefüggéseinek felfedezése, megtapasztalása játékos formában**, a gyermekek kreativitására támaszkodva, igényeihez, ötleteihez igazodva. **Feladata:** a gyermekek **matematikai érdeklődésének felkeltése, az elemi ok-okozati összefüggések felismertetése**, megtapasztalása. Pozitív viszony kialakítása a problémahelyzetek megoldásához, a **logikus gondolkodás**

megalapozása. A környezet megismerése közben matematikai tapasztalatok birtokába is jut a gyermek. Matematikai fogalmakkal a mindennapi életben állandóan találkozunk, így szinte természetes módon ismerkedik meg velük. A matematikai kifejezések először passzív szókincsé válnak, később azonban egy részük beépül beszédükbe. Az **óvodapedagógus feladata** az, hogy **figyelje** a gyermekeket, megismerve érdeklődésüket, képességeiket, **előkészítse és megtervezze** az egyénekre szabott fejlesztési területeket. Minél több **érdekes problémahelyzetet hozunk létre**, annál inkább aktivizáljuk a gyermekeket a logikus gondolkodásra. Ha a felvetett probléma érdekli őket, belső készítés hatására igyekeznek ezt megoldani. Hagyjuk a gyermekeket saját logikájuk szerint gondolkodni, ha a kínáló lehetőségek közül nem fedezik fel mindegyiket, megpróbáljuk rávezetni őket, több oldalról megközelíteni, de semmiképpen sem oldjuk meg a feladatot helyettük, hanem ébren tartjuk érdeklődésüket, míg rá nem jönnek minden variációs lehetőségre. Ezzel fejlődik logikus gondolkodásuk, **problémafelismerő és megoldó készségük**. A **funkcióöröm** és a megerősítés hatására **sikerélményhez** jutnak a cselekvésben és a gondolkodásban.

c) Környezet és esztétika összefüggése

Az esztétikai nevelés magában foglalja a gyermek tágabb természeti és társadalmi környezetéről szerzett benyomásait, ismereteit is.

A gyermek közvetlen környezetében találkozik először a hangok, illatok, színek, formák, ritmus világával, az élővilág mozgásával, állandó változásával. Élményei, tapasztalatai, ismeretei ezekre az ingerekre épülnek, amelyeket az óvodai nevelés komplex módon épít be az esztétikai nevelésbe. A társadalmi hatásokat az óvoda kevéssé tudja befolyásolni, ezért azokra a nevelési területekre helyezük a hangsúlyt, melyeken belül az óvoda koncentráltan tud nevelő hatást kifejteni, igényességre nevelni. Az esztétikus környezet alapja a tisztaság megteremtése és folyamatos fenntartása, a **szemetelés, rongálás, nemtörődöm viselkedés visszaszorítása**.

Rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, kézimunka

A gyermekek ábrázoló tevékenysége **a vizuális nevelési lehetőségek legfontosabbika**, mégiscsak egyik, meglehetősen szűk dimenziója, hiszen a vizuális nevelés az óvodai nevelés egészét áthatja. **Az ábrázoló tevékenység a tárgyi világ megismerését, feldolgozását, újraalkotását teszi lehetővé a gyermek számára.**

Az ábrázoló tevékenység **célja** nem maga a tevékenység során létrejövő bármiféle alkotás, annak esztétikai értéke, hanem maga **az örömteli cselekvés**. A létrejövő „mű” csak mint jelzés, - mint a gyermek gyakorlati ismeretének, érzelmi életének, kezűgyességének leképezése - kezelendő. A nevelési cél a vizuális észlelés, emlékezés, képzelet, a vizuális gondolkodás pontosabbá, könnyedebbé tétele, az intellektuális látásmód kialakulásának megalapozása.

Ennek kibontakoztatásához elsődlegesen minél több, mélyenható - egyéni és közös - élményre van szükség, ami a vizuális bevéődést is pontosabbá teszi. Ha a gyermek mindennapi életében, játékában az ábrázoló tevékenységek, technikák, minél több lehetősége épül be, a **technikák gyakorlására, pontosítására** - eleinte gyakorló játék szintjén - minél több ideje, lehetősége nyílik, előbb-utóbb elér arra a technikai szintre, amikor „művei” kifejezővé válnak, **tükrözik a világról szerzett ismereteit, de elsősorban érzelmi megnyilvánulásait**.

Feltétlenül hagynunk kell, hogy a gyermek saját szintjén, saját elgondolásai szerint, saját élményeit alkossa újra. Ebben csak akkor segítjük, irányítjuk, ha elakad, ha a gyermeknek van szüksége instrukcióra. Ilyen lehetőségek mellett a gyermeki fejlődés **mozgatórugója az önfejlesztés** lesz, hiszen a gyermek is arra törekszik, hogy alkotásai egyre inkább hasonlítsanak a valóságra. Azoknak hiányosságai újabb, pontosabb megfigyelésre készítetik, s ennek eredményei tükröződnek későbbi alkotásaiban. Így válik a vizuális önkifejezés „nyelvi” erővé, amit a világról tud, ábrázolásában is be tudja mutatni, amit nem tud ábrázolni, azt hozzámeséli.

E tevékenység közben erősödik önkifejezése, esztétikai érzéke, pontosabb ismereteket szerez a tárgyi világról - s egyben önbizalma is erősödik, hiszen ez az a tevékenység, amelyben nem lehet rosszat létrehozni, hisz két paca egymás mellett - hát még ha összefolyik! - szép, már műnek számít. Alkotó tevékenysége épüljön a játékra, kezeljük a játék egy formájaként, - ami nem zárja ki azt, hogy főleg a nagyobbakkal szervezzünk néhány **együttalkotási** alkalmat, ami lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek egymástól is inspirációt kapjanak.

Az ábrázolás tehát nem csupán örömszerző tevékenység, esztétikai élményszerzés alkalma, hanem a mindennapok játékának egyike. A **szabadon kiválasztott eszközök és technikák alkalmazása** közben létrehozott művekhez erős érzelmi szálak fűzik a gyermeket, mely szálak az ábrázolt formához fűződő emlékeket és ismereteket is erősebbé teszik. Amit a gyerek maga hoz létre, arról vizuális ismeretei vannak, olyan önkifejezési folyamat, melynek során a tárgyi világ cselekvő birtokba vétele zajlik. Az ábrázolással olyan alapszükségletét elégíti ki a gyermek, mint a játékkal, tehát mindkettő alapvető fontosságú a személyiség-fejlődés szempontjából.

A tehetség, mint lehetőség már egészen korai gyermekkorban is megmutatkozhat. Felfogásunk szerint nem misztikus adomány, sokkal inkább különös környezeti hatások és öröklött jegyek együttes fennállásának következménye. Egyéni megnyilvánulásai sokfélék lehetnek. Leggyakrabban az ábrázoló tevékenység iránti vonzódásban nyilvánulnak meg: a kifejezőkészség átlagosnál intenzívebb fejlődésében, sajátos egyéni látásmódban, különleges színvilág megjelenítésében. E megnyilvánulások felfedezése esetén a különös egyéni továbbfejlődési út biztosítása a mi feladatunk: a gyakorlás, a lehetőség, az egyéniség kiteljesedésének (hely, idő, eszköz)biztosításával, a kreativitás iránti belső szükséglet előhívásával.

Barkács kör

Óvodánkban hetenként egy alkalommal **tehetséggondozásként ábrázoló -barkács kört** tartunk. Egy - e célra berendezett - helyiségben egy kreatív óvodapedagógus vezeti ezt a külön tevékenységet. Tudatosan úgy, hogy életkor szerint nem válogatja külön a 4-5 és az 5-7(8)éves, tehát a középsős és nagycsoportos korosztály tagjait, hanem a folyamatosság elve szerint ki-ki addig dolgozik, amíg akar, s a fiatalabbak – tevékenységüket befejezve – bármikor abbahagyhatják a munkát.

Ezeken a foglalkozásokon a témajavaslat elhangzása után a technikák és eszközök széles köréből választva ki-ki a saját elképzelése szerint dolgozhat. A résztvevők - akiket az önkéntesség és a tárgy iránti érdeklődés tart össze - fegyelmezettek, aktívak, ezért termékenyek, kreativitásuk sokkal inkább kibontakozhat, mint a csoportbeli foglalkozásokon. Majd az itt megismerteket átadják saját csoporttársaiknak is, ily módon tehát ez a külön

foglalkozás húzóerőt jelent a többi gyermeknek is. Praktikus haszna, hogy kiállításokat rendezhetünk a kör tagjainak munkáiból, az óvoda díszítésére alkalmazhatók a kis alkotások, s nem utolsósorban versenyekre nevezhetünk be az itt készült munkákkal. Az utóbbi időben említésre méltó helyezéseket értek el gyermekeink.

A környezet, az anyanyelv, az irodalom kölcsönhatása

Az óvodai anyanyelvi- és irodalmi nevelés (egymástól elválaszthatatlan) az óvodai élet egészét átható folyamat.

Cél: a nyelv szépségének, kifejező erejének megismertetése, a **helyes nyelvhasználattal**, mondatszerkesztéssel a **önkifejezés** megalapozása, a korosztálynak megfelelő irodalmi élmények nyújtásával az **irodalmi érdeklődés felkeltése**.

Feladata az anyanyelv megismertetésén, az irodalmi érdeklődés felkeltésén túl a változatos **irodalmi élmények közvetítése** (mondóka, vers, verses mese, mese, bábjáték, dramatizálás).

Az óvodapedagógus feladata, hogy a gyermekek életkorának, nyelvi fejlettségének - melyet meghatároz a család szociokulturális háttere - érdeklődésének megfelelő beszédhelyzeteket teremtsen és értékes irodalmi alkotásokat válasszon.

Az irodalmi anyagot úgy kell összeállítanunk, hogy tartalmazzon mondókát, verset, mesét, elbeszélést, folytatásos történetet, felhasználva és igényesen válogatva a klasszikus és mai gyermekirodalom palettájáról. A napi tevékenység során többször is mondhatunk - a helyzethez illő - mondókát, rövid verset.

Főleg 3-4 éves korban nagy jelentőségű - a testi kapcsolat iránti gyermeki igény kielégítésén túl - a simogatók, tapsoltatók, lovagoltatók... ritmusa, lüktetése, melyeknek egyszerű szövege nyugtatóan hat a gyermekekre. Az óvodapedagógus közvetíti a gyermekeknek a természeti környezetet megjelentető irodalmi alkotásokat (mese, vers, elbeszélés).

Alkalmat teremt arra, hogy a gyermekek elmondják, eljátsszák, elbábozzák kedvelt meséiket, de lehetőséget ad az általuk kitalált történetek elmondására is, vagy a már ismertek másfajta cselekményszövéseire befejezésére is.

Ének, zene, énekes játék

Az óvodai zenei nevelés **célja a zene iránti érdeklődés felkeltése, befogadására való képesség megalapozása**. Fontos a gyermekek zenei hallásának, ritmusérzékének, érzékelési készségének, harmonikus, szép mozgásának fejlesztése. A zenei nevelésnek a gyermeki lét egészét át kell hatnia. A zenei anyanyelv alapozása szoros kapcsolatban van a nyelv kifejező gyakorlásával. A magyar zenei nevelés szilárd alapja a **közös ének**, mely hordozza és gazdagítja az anyanyelvi örökséget. Olyan szavakkal is találkozunk a gyermek, amelyeket hétköznapi beszédünkben már nem fedezhet fel, s ezek megértését a játéksituáció segíti.

A zenei képességfejlesztési anyag feldolgozása az óvodákban használt, elterjedt - zenei nevelést segítő - szakirodalom (Forrai Katalin: Ének az óvodában) alapján történik. Fontos a zenei képességfejlesztéssel párhuzamosan, hogy gyermekeink örömmel, érzelmi gazdagsággal, felszabadultan énekeljenek.

Egy-egy gyermekdal valódi dráma, a gyermekek feszültséggel teli helyzeteket élnek át, a játék végére ezek oldódnak. Eközben dolgozik a képzelet, az intellektus, a gyermek emberi kapcsolatokban való eligazodást tanul, közben fejlődik esztétikai, viselkedési és magartási kultúrája. **Alapvető, hogy a megfelelő légkör biztosítsa az érzelmi motivált-**

ságot. Az ének, a zene segít ebben, hiszen a dal ritmusa, lüktetése önmagában is mozgásra serkent.

Ének kör

Óvodánkban a középső csoportokban a 4-5 éveseknek, valamint nagycsoportokban az 5-6-7(-8) éveseknek rendszeres időközönként, heti egy alkalommal 25-30 percben a kiemelkedő zenei képességekkel rendelkező gyerekeknek ének-zene **tehetséggondozásként** külön foglalkozásokat szervezünk.

A foglalkozások felépítése és tartalma lényegi jegyeiben megegyezik a Programban illetve Forrai Katalin: Ének az óvodában című művében leírtakkal, anyaga viszont nem azonos az egyes csoportok ének-zene foglalkozási anyagával.

A foglalkozások menete játékos, változatos, érdeklődéskeltő és sok mozgást tartalmaz. Kis létszám mellett, 10-12 gyermekkel – az életkornak megfelelően – lehetőség nyílik a zenei képességek nagyobb intenzitással és egyénileg történő fejlesztésére (ritmusérzék, hallás, mozgásformák), így az iskolai zenei előkészítésre. A külön foglalkozás hozzájárul a gyermekek mozgásfejlesztéséhez (nagymozgások, finommotorika, egyensúlyérzék, szem-kéz, szem-láb koordináció), valamint a testséma és percepció fejlesztéséhez.

d) Környezet- és természetvédelem feladatai

A természetvédelem lényegét egy kínai bölcs mondás hüen tükrözi:

„Ha a jövő évről akarsz gondoskodni - vess magot,
Ha egy évtizeddel számolsz - ültess fát.
Ha terved egy életre szól - embert nevelj!”

A fenti célt az óvodában úgy valósítjuk meg, hogy az általunk nevelt gyermekekben **megalapozzuk a természet megismerésével a természet szeretetét, a természet tisztaságának, szépségének védelmét.**

A **környezettudatos magatartás** eléréséhez ismeretek és élmények szükségesek. Megismertetjük a gyerekekkel a **zöld ünnepek** sorában az 'Állatok világnapját' (okt. 4.), a 'Víz világnapját' (márc. 22.), a 'Föld napját' (ápr. 22.), a 'Madarak és fák napját' (május 10.), s elmagyarázzuk nekik, hogy nem csak a frekventált napokon, hanem az év valamennyi napján fontos a környezetünkre vigyázni. Változatos feldolgozással, a gyerekek aktivitásának kiaknázásával, tapasztalással rögzítjük ismereteiket, s igyekszünk a szülőket is bevonni a témakörök feldolgozásába.

Az a gyermek, aki megismeri, megbarátkozik a természet szépségeivel, törvényszerűségeivel, a természeti folyamatok kölcsönhatásaival, később természetes módon védi is ezeket az értékeket. Várhatóan felnőttként környezetvédő életmódot fog élni, megértve azt, hogy **az ember a természet elválaszthatatlan része.** Óvodáskor végére kialakulnak a gyermek alapvető személyiségjegyei, ezért fontos feladatunk ebben az életkorban a napi életet átható, tudatos természetszeretetre, -gondozásra nevelés. A gyermek érzelmi alapon válogat a család, az óvoda által nyújtott hatásokból. Ezért arra kell törekednünk, hogy a gyermeket olyan hatások érhék, amelyek környezetük felfedezésére, a rácsodálkozásra ösztönzik őket. Ehhez arra van szükség, hogy nyugodt, békés körülmények között módja legyen szemlélődni az őt körülvevő világ rejtelmeiben, s minden érzékszervével megtapasztalhatta annak részleteit. (Úgy, hogy se a természetben, se önmagában ne tegyen kárt!) Fel-

hívjuk figyelmüket arra, hogy a természet látszólagos nyugalma mögött folyamatos változás rejlik. Ezt segíti a Természetbúvár-ovi és a Madár ovi program is.

A természet, a környezet biztosította nyugalmat, bőséget meg kell becsülni, kerülve a szennyezést és a pazarlást (szemetelés, légszennyezés, szükségtelen vízfolyatás).

„A Földet nem nagyapáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön.” (indián szólás)

A környezet megismerésében valósul meg komplex módon a tradicionális nevelési területek minden feladata (anyanyelvi, irodalmi, zenei, matematikai, vizuális nevelés) a természetes gyermeki megnyilvánulások eszközével.

A környezeti munkaközösség – melynek tagja minden csoport egyik pedagógusa – programot ír, melyben kihangsúlyozza a zöld ünnepek céljait, és ezek követésével szervezik meg a csoportok az aznapi tevékenységeiket. A fenntartható fejlődés, a hulladékhasznosítás és a **szelektív hulladékgyűjtés** (elemek, papír, konyhai hulladék, komposzt) mindennapi gyakorlat.

A nevelési feladatokban megvalósítható fejlesztési célok

Mozgásfejlesztés

- Nagymozgások fejlesztése (pl. séta, kirándulás, hosszúság mérése lépéssel, ugrással dalos játékok, stb.),
- Finommotorika fejlesztése (pl. sütés, főzés, kertápolás, applikációs képek összerakása, hógolyógyúrás, építés, ábrázolási technikák, területmérés lefedéssel),
- Szem-kéz koordináció fejlesztése (pl. babaöltöztetés, ütőhangszerek használata, magasságmérés építéssel, öltözködés, zöltségaprítás, virágültetés).

Testsémafejlesztés

- Testrészek ismerete (pl. tükörhasználat, orvosos játék, mondókák, táncos mozdulatok, játék, mondókák, sarokkoppantás, emberábrázolás...),
- Meghatározott testrészekre koncentráció (pl. szánkózás, homokozás, öltözködés, „Tűzet viszek” - dalos játék, ujjal való festés, tenyérnyomat...),
- Testfogalom fejlesztése (tudatos ismerete a testrészeknek).

Percepciófejlesztés

- Vizuális időrendiség felismerése („Rakd sorba!” - mese képeinek sorbarendezeése időrend szerint...),
- Különböző alakok, formák megismerése (Mi változott meg? - játék, halmazképzés, stb.),
- Vizuális memória fejlesztése (pl. munkafeladatok mozdulatainak utánzása, Mi változott meg? - emlékezet utáni ábrázolás, minta kirakása emlékezet után),
- Térpercepció fejlesztése (tér bemozgása játék, foglalkozás közben),
- Taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával („Keresd a kezedd!” - tapintott tárgy szóbeli jellemzése),

- Hallási észlelés fejlesztése (pl. állathangok felismerése, utánzása, hangszerek hangjának felismerése, dalos játékok, természet hangjai...),
- Keresztcsatornák fejlesztése (pl. közlekedési játék: „Csukd be a szemed, mondd meg, mi ment el melletted!”, tapintott tárgy lényegi jegyeinek elmondása, ...).

III. A komplex Prevenziós Óvodai Program alkalmazásának feltételrendszere

1. Az óvodapedagógus feladatai

Az óvodapedagógus alapvető feladata, hogy maximálisan biztosítsa a gyermek alapvető szükségletét, az érzelmi biztonságot. Úgy szervezi az óvodai környezetet - a személyi és tárgyi feltételrendszert - hogy az hatásrendszerével elősegítse minden gyermek számára az optimális fejlődési folyamatot.

A szakmában elfogadott általános elvárások közül (pl. tolerancia, nyitottság, elfogadó attitűd, szeretetteljesség, következetesség...) kiemelten fontos, hogy az óvodapedagógus nevelő-fejlesztő munkája során mindig vegye figyelembe a gyermekek egyéni képességét, tehetségét, fejlődési ütemét, szociokulturális háttérét, **segítse tehetsége kibontakoztatásában**, valamint **hátrányos helyzetéből való felzárkóztatásában**.

1.1. A gyermek és környezete sokoldalú megismerése

Ahhoz, hogy az óvodapedagógus a fenti követelményeknek megfeleljen, először a gyermeket és annak környezetét, **szociális háttérét kell megismernie**. Ehhez nyújt segítséget az első családlátogatás (mely megelőzi a gyermek óvodába lépését) és ennek alkalmával közösen kitöltött személyiséglap. Az óvodapedagógus a családlátogatás során képet kap a gyermek környezetéről, a szülők nevelési attitűdjéről, esetleges nevelési problémáiról, benyomásokat szerez a gyermekről. Fontos, hogy úgy kérdezzen, hogy kérdéseiből kitűnjön az **együttműködési készség, a segíteni akarás**.

Miután egy kezdeti képet kapott a gyermekről, így tervezheti az egyéni érési folyamathoz igazított, differenciált fejlesztési feladatokat, lehetőség szerint a családdal összhangban. A szülőkkel való rendszeres kapcsolattartás fontos feladat, szükség van a **családdal való együttműködés** érdekében arra, hogy rendszeresen tájékoztassa az óvodapedagógus és a szülő egymást a gyermekkel kapcsolatos fontos információkról, a gyermek fejlődéséről, fejlettségéről.

1.2. A gyermek érési folyamatához igazított differenciált tervezés

Fejlesztésről akkor beszélhetünk, ha a foglalkozások szintje egy lépéssel megelőzi a gyermek aktuális fejlettségi szintjét. **Nem feltétlenül az életkor határozza meg a tervezés tartalmát.**

Az óvodás korosztály számára legalkalmasabb a **kötetlen** tevékenységi keret, foglalkozási forma. A tevékenység-szervezést játékként éli meg a gyermek, melyben **az óvodapedagógus tudatosan és tervszerűen biztosítja fejlődéséhez szükséges, differenciált tevékenykedés feltételrendszerét**. A kötött és kötetlen foglalkoztatási forma egyaránt megkívánja az óvodapedagógustól, hogy **ismereteit folyamatosan bővítse**, felkészüljön a gyermekek kérdéseire. **Tehát tudatosságot, tájékozottságot, szervezési készséget és nagyfokú kreativitást igényel.**

Kötetlen foglalkozás alkalmával a gyermekek érdeklődése alapján mindig változó létszámú és személyi összetételű kis csoporttal foglalkozik egyszerre az óvodapedagógus. A kisebb létszámból adódóan nagyobb lehetőség nyílik az egyéni bánásmód és a differenciált foglalkoztatás megvalósítására, a gyermek fejlődési ütemének figyelembevételére, a kiugró tehetségek felismerésére, fejlődésüket segítő szükségleteik kielégítésére.

Az óvodapedagógusnak figyelnie kell a kezdeményezéstől távol maradó gyermekekre, hogy játékok zavartalan legyen, illetve ők se zavarják a foglalkozáson résztvevő társaikat. A gyermekek érdeklődése szerint **az elkezdett tevékenységek délután, esetleg napokon keresztül is folytathatók**. Ehhez a két óvodapedagógus összehangolt munkája szükséges. Ügyeljünk arra, hogy témakörökhöz kapcsolódó tevékenységekből sorozatosan ne maradjon ki egy gyermek sem.

A kötetlen foglalkozási forma már önmagában differenciálást tesz lehetővé, hiszen a gyermek választ, differenciál saját érdeklődése, képességei alapján. Az óvodapedagógus joga és feladata, hogy csoportja ismeretében, adott témakörben és szituációban a kötött, vagy kötetlen foglalkozás lehetőségét választja-e.

A kötött foglalkozás választása esetén is törekedni kell az oldott, családi légkör megvalósítására. Szakítani kell az eddigi merev keretek alkalmazásával (pl. körbe ültetés, frontális foglalkoztatási forma túlsúlya, direkt módszerek). **A kötött és kötetlen foglalkozást egyaránt hassa át a játékosság**, az élményt adó, oldott légkörben való cselekvés. Fontos a két foglalkoztatási forma között az ésszerű arány kialakítása.

Ha azt tapasztaljuk, hogy egy gyermek bizonyos funkciójában (funkcióiban) lemaradt, vagy tartósan stagnál (ez nyomon követhető a fejlettségmérő lapon), abban az esetben az óvodapedagógusnak vissza kell térnie a gyermeknek arra a szintjére, amelyben még biztonságosan mozog (vagyis a mozgáshoz, a cselekvéshez), és fokozatosan terhelve, nehezítve a feladatokat kell őt eljuttatni a következő szintre. Időt és lehetőséget kell biztosítani az egyik területen hiányosan elsajátított, vagy gyakorlásra szoruló ismeretek más területen való elmélyítésére, korrigálására. A korrigálható lemaradások nagyrészt megelőzhetők azzal, hogy azok természetes módon fejlesszék a gyermekek képességeit (pl. mozgásos játékeszközök, logikai játékok, ...).

A prevenciós program alkalmazása során jobban felfedezhetők azok a gyermekek, akik bizonyos területen speciális kiemelkedő képességekkel rendelkeznek.

Az óvodapedagógus feladata:

- * a szülő figyelmének felhívása a gyermek kiemelkedő képességére,
- * megfelelő tárgyi feltételek biztosítása a tehetség kibontakoztatáshoz,
- * az óvodapedagógus folyamatos felkészülése a speciális képességek támogatásához,
- * differenciált egyéni bánásmód tudatos alkalmazása.

1.3. A fejlődés nyomon követése, az eredmények elemzése, szükséges korrekciója

A gyermek fejlődését az erre szolgáló fejlettségmérő lapon tudjuk nyomon követni az óvodába lépéstől az iskolakezdésig.

Fontos, hogy az óvodapedagógus vezesse, és az ebben rögzített információkat folyamatosan felhasználja munkája során.

A fejlettségmérő lapokat nem kampányszerűen, a gyermekeket a csoportból kiemelve, felmérés jelleggel vezetjük, **hanem a mindennapi életben, a tudatosan megfigyelt fejlettségi szintet rögzítjük.** (Bizonytalanság esetén természetesen nem tilos - játékos formában - egyénileg megbizonyosodni arról, hogy a gyermek egy-egy funkciójában elért-e már bizonyos szintet, de ezt a módszert nem alkalmazzuk rendszeresen.)

A gyermek tudatos megfigyelése mellett az óvodapedagógus saját munkájának eredményességét is nyomon tudja követni, illetve a gyermek folyamatos fejlődését elsősorban önmagához, de társaihoz, saját korosztályához képest is tudja viszonyítani.

A gyermek fejlődését állandóan kontrollálja az óvodapedagógus, ehhez segítséget nyújt a fejlettségmérő lapon kívül a megfigyelési szempontsor, mely alapján célszerű időnként felülvizsgálni.

A felmérést követően a mutatkozó eltérések figyelembe vételével kell a gyermek fejlesztéséhez szükséges módszereket, feladatokat korrigálni.

Az óvodai nevelési folyamat eredményeként eljut a gyermekek többsége az óvodáskor végére **az iskolakezdéshez szükséges fejlettségi szintre.**

2. Szervezeti és időkeretek

2.1. Csoportszervezés

Az óvoda hagyományait, adottságait, lehetőségeit figyelembe véve, a helyi adottságok és az óvodapedagógus attitűdje alapján szervezhető homogén és heterogén életkorú csoport is.

Beíratásnál minden szülőt megkérdezzük arról, véleménye szerint mely csoporttípusba illik gyermeke. Leginkább a saját gyermekükkel azonos korúak társaságát választják csemetéiknek. Előfordul azonban, hogy különböző korú testvérpárt kívánnak egy csoportban elhelyezni, mert a gyerekek megnyugtatták egymást.

Az eltérő korú gyerekek megtanulnak figyelni egymásra, segíteni a kisebbeknek, türelmesnek lenni, valamint tisztelni a nagyobbakat és tanulni tőlük.

2.2. Napirend, hetirend

A napirend, hetirend kialakítása a csoportok adottságai, igényei, lehetőségei figyelembe vételével, a helyzethez **rugalmasan** alkalmazkodva történik.

Reggel mindenki a saját családjába szokásaitól függően érkezik az óvodába. A hazaindulás 16 óra 30 perc és 17 óra 30 között történik. Az óvodapedagógus alkalmanként – bizonyos programok miatt (pl. iskolaelőkészítő foglalkozások) – kérhet e szokásnak ellentmondó beérkezést, eltávozást, de tevékenységünk fő vonása e tekintetben is a gyerekek nyugalmanak, komfortérzetének biztosítása, a családok nevelési feladatainak segítése.

A napirend kialakítása során arra is figyelünk, hogy mozgásos és helyhez kötött tevékenységek váltakozzanak, s a házban – bár minden csoport mást csinál – zavartalan élet foly-

jon. Legfőképpen két, egymás mellett lévő csoport tevékenységeit kell összehangolnunk, továbbá a tornaszoba használatának beosztását tiszteletben tartani.

A jól kidolgozott napi- és hetirend a maga rugalmas változásaival lehetőséget ad az óvodai élet egészében az elmélyült tevékenykedésre, **megfelelő időt biztosítva** arra, hogy a gyermekek minden tevékenységüket befejezzék, pontosan elvégezzék. A rugalmasság továbbá lehetővé teszi az előre nem tervezett, de a gyerekek személyiség-fejlődését szolgáló események beillesztését oly módon, hogy a gyerekeknek biztonságérzetet nyújtó keretmozzanatok mindig azonosak maradnak.

Napirendünk folyamatos. Az egész nap tevékenységei során törekszünk a folyamatosságra, ami főképpen a délelőtti tevékenységek menetében nyilvánul meg. Annak érdekében, hogy a játékot ne szakítsuk meg, és érvényesüljön az önkéntesség a gyerekek tevékenységeinek megválasztásában, kb. 8 órától 9 óra között bármikor lehetővé tesszük az étkezést. A foglalkozások, kezdeményezések is a folyamatos játékba ágyazva zajlanak, kerülve a felesleges várakozási- és holtidőt.

A levegőzés előtt és után is folyamatosan készülődnek, öltöznek és tisztálkodnak a gyerekek, s az ebéd után is folyamatos a lefekvés. Épp így az ébredés, a felkelés, s természetesen a hazamenetel is.

Az elmélyült érdeklődéssel, belső motivációval folytatott tevékenységhez, valódi aktivitáshoz nyugalom, kiegyensúlyozott légkör szükséges.

A szeptember 1-jétől május 31-ig terjedő időszak napirendjét a fentiek szerint, a gyermek biológiai jellemzőit (életkor, alvás-, mozgásigény, étkezés rendszeres időpontja), valamint társas szükségleteit szem előtt tartva alakítottuk ki.

Mivel a nevelés nem zárul le május 31-én, ezért a nyári időszak napirendje is (június 1-jétől augusztus 31-ig) tartalmaz, a gyermeki szabadságot is tiszteletben tartó, gondosan megtervezett.

Az év közben már kialakított szabályok, szokások megtartásával a nyári élet megtervezésénél lehetőséget adunk a gyermeknek arra, hogy az évszak örömeit szabadabban élvezhesse, és kötetlenebb formában biztosítunk változatos tevékenységet, lehetőséget a fejlődésre. (szabad játék az udvaron kreatív, szerep- és szabályjátékok biztosításával; napozás, fürdés ...)

A hetirend kialakításánál figyelembe kell venni a szomszédos csoport tevékenységsszervezésének rendjét, hogy biztosítani lehessen a foglalkozásokhoz a megfelelő légkört, nyugalmat.

2.3. Tevékenységi formák idő- és szervezési jellemzői

Az óvodai életrend megszervezésénél maximálisan biztosítjuk a gyermeki jogokat, tiszteletben tartjuk a szülők vallási, nemzeti, etnikai hovatartozását, figyelembe vesszük a napi élet szervezésénél az egyéni bánásmód elvei szerint a gyermek aktuális állapotát, szükségleteit, érdeklődését, terhelhetőségét. Mindezek kielégítésére indirekt, a gyermeki aktivitást biztosító módszereket alkalmazunk. A tevékenységek szervezésénél alkalmazhatunk mikro-, kis-, és csoportos foglalkoztatási formát, figyelembe véve a korcsoport sajátosságait, az adott témát, biztosítva a megfelelő időt a téma feldolgozásához.

A program alkalmazásakor az óvodáskorú gyermek fő tevékenységét, a játékot vesszük kiinduló pontnak. A különböző fejlesztési feladatok a játékban is megvalósíthatók.

Ebből következik, hogy a legtöbb időt a napirendben erre a tevékenységre fordítjuk, figyelve arra, hogy *a játékra fordított időnek lehetőség szerint elég nagy részét (az időjártól függően napi 1-1 és fél órát) a levegőn, mozgásos játékkal töltsék.*

3. Személyi és tárgyi feltételek

a) Személyi feltételek

1. Milyen óvónő dolgozzon ebben az óvodában?

- Érdeklődjön a komplex prevenciós óvodai program iránt.
- Magas szintű szakmai tudással és kreativitással rendelkezzen.
- Képes legyen a nevelőtestület többi tagjával együttműködni.

2. Nevelőtestületünkbe négy olyan pedagógus dolgozik, aki elvégezte a **fejlesztő pedagógusi tanfolyamot**, részt vett az elméleti és gyakorlati továbbképzésben illetve fejlesztő-pedagógusi szakvizsgája van. A választott program alkalmazásánál távlati cél, hogy a nevelőtestület minden tagja megszerezze a fejlesztő pedagógusi tanúsítványt, így biztosítva az óvoda egységes nevelési koncepcióját.

3. A pedagógiai, pszichológiai kutatások eredményei, az óvodai nevelési programok sokszínűsége szükségessé teszik a pedagógusok **rendszeres továbbképzését, önképzését**. Óvodánk nevelőinek ún. belső továbbképzését részint a házi bemutatók, külső előadók meghívása, szakmai viták megtartása, részint a külső továbbképzésen résztvevők részletes beszámolója, a látottak-hallottak átadása jelenti.

Nevelőtestületünk egy-egy tagja minden IV. kerületi óvodai továbbképzésen részt vesz, továbbá a Fővárosi Pedagógiai Intézet, POK által szervezett továbbképzéseken, konferenciákon.

Nagy jelentőségű azon kollegák hatása a nevelőtestület tagjaira, akik a közelmúltban fejezték be főiskolai tanulmányaikat, illetve jelenleg is tanulnak, hisz átadják a szakma legfrissebb elméleti újdonságait az idősebbeknek, akik ezt gyakorlati tapasztalataikkal viszonyozzák.

4. Szakmai megújulásunkat, módszertani fejlődésünket is segíti, hogy a Károli Gáspár Református Egyetem **óvodapedagógus hallgatóinak gyakorlati képzésében** részt veszünk, mely intézményünk szakmai színvonalának emeléséhez is hozzájárul.

b) Tárgyi feltételek

A program gyakorlati alkalmazása speciális eszközöket, plusz erőforrásokat nem igényel, csak a meglévő eszközök tudatosabb, célszerűbb felhasználását. Az óvodai alapeszközöket kiegészítve a program eredményességét, hatását erősítik a következő eszközök:

1. Egész alakot láttató tükör

A testsémafejlesztés fontos és hasznos kelléke, sok játéklehetőséget hordoz magában. Segítségével a gyermek képet alakíthat ki önmagáról, testéről, fejlődik éntudata.

2. Lateralitást jelző karszalag

A kéz, később a test jobb-bal oldalának megkülönböztetését segíti a testnevelési foglalkozáson (de játékidőben is) a jobb csuklón viselhető színes szalag, gumi pánt.

3. Fejlesztő játékok

A játékeszközök vásárlásánál fontos az óvodapedagógus tudatos odafigyelése arra, hogy melyik játék milyen részképességet fejleszt.

4. Mozgást fejlesztő tornaszerek, napi játékos használatra

A testnevelés foglalkozáson alkalmazott eszközök közül néhányat a csoportszobában is felhasználunk. Ezzel a gyermekek játékidőben is gyakorolhatják a mozgásfejlesztő feladatokat, illetve újabb játékokat is kitalálhatnak. A speciális, a mozgásfejlesztő terápiákban is alkalmazott eszközöket (pl. gurulós deszka, füles labda, hinta, mozgáskotta eszközei) napközben is használhatják.

5. Hagyományos óvodai játékok, eszközök, berendezési tárgyak

A meglévő eszközök tudatosabb használata a Program szellemében. Újak vásárlásánál is ezeket a szempontokat helyezzük előtérbe.

4. Ellenőrzés, értékelés

4.1. **A fejlesztőmunka hatékonyságának ellenőrzése pedagógiai- diagnosztikai eszközökkel**

A Komplex Prevenációs Óvodai Program deklarált célja a harmonikus személyiségfejlesztés olyan szintű megvalósítása, amely biztosítja a sikeres iskolakezdést és iskolai beilleszkedést.

A program kiemelten kezeli a tanulási képességek élettanilag adekvát eszközökkel történő indirekt fejlesztését.

A célok eléréséhez szükséges a fejlesztő folyamat ellenőrzése, az óvodába lépéstől az óvoda elhagyásáig. Ez magában foglalja egyrészt a gyermek és környezetének, fejlődési jellemzőinek, másrészt az óvodapedagógus nevelői hatékonyságának tudatos nyomonkövetését. Ezt szolgálják programunkban a kísérletileg kipróbált pedagógiai diagnosztikai eszközök, **valamint a megfigyelések alapján táblázati formában rögzített mérési eredmények.**

- **A személyiséglap** szempontjai alapján tájékozódhatunk a család szociokulturális jellemzőiről, a nevelési légkörről, a leggyakrabban alkalmazott nevelői eljárásokról. Fontos kérdéseket tartalmaz a gyermek korai fejlődésére vonatkozóan, amelyek felderíthetik a terhesség - szülés alatt és a csecsemőkorban elszenvedett traumákat. A korai szakasz fejlődési üteméről szerzett információ feltárhatja a jelenlegi problémák gyökerét. Jó eszköze az anyával való kapcsolatfelvételnek is.

- A **megfigyelési szempontok** abban segítik az óvodapedagógust, hogy az óvoda mindennapi életében a szabad és szervezett foglalkozások alkalmával felfigyeljen a gyermek jellegzetes viselkedésmódjaira. A benne felsorolt viselkedési tünetegyüttesek speciális jelzői az enyhe agyi diszfunkciónak, hyperaktivitásnak, a potenciális tanulási zavarnak. A megfigyelési szempontok segítségével könnyen kiszűrhetők a részfunkciózavaros gyermekek és a szükséges támogató nevelés egészen korán elkezdhető.
- A **fejlettségmérő lapok** a gyermeki fejlődés folyamatának megragadását teszik lehetővé az óvodába lépéstől az óvodáskor végéig. **Fő területei:** mozgásfejlettség, testséma, a téri tájékozódás, térbeli mozgás fejlettsége, az értelmi fejlettség, a finommotoros koordináció fejlettsége, a nyelvi kifejezőképesség és a gyermek szociális fejlettsége, szociális érettsége. A jelzett pszichikus struktúrák a tanulási képesség meghatározói, illetőleg az iskolára való alkalmasság biztosítékai. Programunk ezek kiemelt fejlesztését vállalja fel, ezért a fejlesztési feladatok megtervezéséhez a folyamatos szintbemérés elengedhetetlen. A fejlettségmérő lap olyan szempontokat és feladatsorokat tartalmaz, amelyek idegéletani, fejlődés-lélektani megalapozottságúak, de a gyermek mindennapi tevékenységében előfordulók, az óvodapedagógus által játékosan mérhetők. Rutinos teljesítésük csak óvodáskor végére várható el, illetőleg az iskolai érettség, alkalmasság csak a rendszeres, jó megoldások birtokában állapítható meg. Vezetése lehetőség szerint természetes helyzetben - a feladathelyzetben - alkalmazott megfigyelésen alapszik esetenként játékos egyéni vizsgálaton.
- A megfigyelt területek eredményeit **táblázatban összesítjük**, mely segítségül szolgál a további feladatok kijelöléséhez.
- **Iskolai nyomonkövető lap** a gyermekek iskolai megfelelésének, fejlődésének jelzését, egyben munkánk eredményességének felmérését szolgálja. Volt óvodásaink jelenlegi pedagógusaitól tájékoztatót kapunk a gyerekek iskolai teljesítményéről.
- **Legközvetlenebb nyomonkövetési forma a személyes beszélgetés a gyermek-szülő-óvodapedagógus között.**

4.2. Programellenőrzés és értékelés

Az óvodavezető feladata a program végrehajtásának átfogó ellenőrzése, értékelése, ez egyrészt folyamatosan, másrészt szakaszosan történik.

A pedagógiai programunk bevezetése után 3 évvel munkacsoportokat hoztunk létre, melyek a helyi program egyes területeit felülvizsgálták, szülőket kérdeztek meg elégedettségükről, óvónőket és technikai dolgozókat önmagukról és munkafeltételeikről. Munkájuk végeredménye: a program alkalmazásának, beválásának értékelése, ha szükséges, módosítások végrehajtása.

Napjainkig 4 évenként megismételjük ezeket a vizsgálatokat.

A vizsgálat módszerei: Közvetlen megfigyelés,
Foglalkozások, tevékenységek megtekintése
Beszélgetés, értekezletek tartása
Interjú
Műhelymunka

Mérés

Szempontok a nevelési program gyakorlati hatásának értékeléséhez:

- A gyermekek nevelésében megjelennek-e a tervezett fejlesztő hatások, megfigyelhető-e a gyermekek viselkedésében a változás, fejlődés?
- Mit adott a program a gyermekeknek, milyen eredményeket hozott a szocializáció terén, a megismerésben, a kommunikációban, mennyire biztosította a tapasztalatszerzés játékos lehetőségeit, stb?
- A nevelőtestület munkakedvét, pedagógiai kultúráját mennyire fokozta az óvoda nevelési programja?
- Mit mutatnak a szülők visszajelzései?
- Rendelkezik-e a szülő kellő mennyiségű és megfelelő tartalmú információval az óvoda nevelési programjáról?

IV. Az óvoda kapcsolatrendszere

Az óvoda a társadalomban elfoglalt helye szerint kapcsolatban van különböző csoportokkal, szervezetekkel, intézményekkel.

Legfontosabb és legszorosabb kapcsolata az óvodába járó gyermekek családjával van.

1. Család és óvoda kapcsolata

A gyermek elsősorban a családban nevelődik. Minden gyermekünk családját és annak nevelési elveit tiszteletben tartjuk. Igényeik szerint szaktudásunkkal segítjük a szülőket, nagyszülőket abban, hogy családi nevelésük minél sikeresebb legyen. Leggyakrabban a megértő figyelem, a problémák meghallgatása is elég ahhoz, hogy a szülő maga rájöjjön a probléma megoldására, de előfordul, hogy tanácsainkra és együttműködésünkre is igényt tartanak.

Sajnos a családokban végbement funkcionális változások miatt egyre gyakrabban szükséges a családi nevelésben felmerülő hiányok pótlása.

A családlátogatás elsődleges célja, hogy a leendő kis óvodás a számára biztonságot jelentő közegben ismerkedjen óvó néniével, továbbá az, hogy az óvodapedagógus is felmérje a gyermek helyét a családban, tájékozódjon a szülők nevelési elveiről, szokásairól. (Szükség szerint a gyermekvédelmi felelős is elkísérheti az óvónőket.) A családlátogatást nem igénylő szülők zárkózottságát tiszteletben tartjuk, otthonukban – gyermekük harmonikus fejlődését látva – nem zavarjuk.

Beszoktatásnál különbséget kell tennünk a családból, bölcsődéből vagy más közösségből érkező gyermekek között. Beszoktatásra azért van szükség, mert minden esetben új környezettel, emberekkel, szokásokkal találkozik a gyermek. A beszoktatás a későbbi közösségi életet is meghatározhatja, a biztonságot nyújtó, nyugodt, szeretetteljes, családias légkör megtapasztalásával. A család legfontosabb információforrása az óvodáról gyermeke hangulata, benyomásai, tapasztalatai. A gyermek óvodai élményein keresztül a család is kialakít egy képet a csoportról, óvodapedagógusról, óvodáról.

Lehetővé tesszük – szülő és gyermek lelki szükséglete szerint – az ún. szülős beszoktatást, esetenként a fokozatosságot javasolva, (mely beszokás-beszoktatás már nyáron el-

kezdődhet udvari látogatásokkal). Természetesen, ha a szülő nem él ennek lehetőségével, nélküle szoktatjuk be gyermekét.

Szívesen vesszük, ha csemetéink az „otthon egy darabkáját” kedvenc játék, vagy bármilyen tárgy formájában magukkal hozzák a beszkokás napjaiban.

Az óvoda nyitottságából adódóan ahhoz, hogy a szülő folyamatosan tájékozott legyen a gyermekével történt eseményekről, fejlődéséről, valamint az óvodapedagógus is a gyermekkel a családban történt fontosabb eseményekről, **napi kapcsolattartásra** van szükség. Egy gyermeket külön érintő probléma szülővel történő megvitatását célszerűnek tartjuk személyre szabottan, igény szerint időpont-egyeztetés után lebonyolítani. Ezek az alkalomok adnak lehetőséget olyan információk cseréjére, melyek a gyermekkel, vagy közvetlen környezetével kapcsolatosak, esetleg bizalmas jellegűek. Célunk az, hogy a szülő rendszeres időközönként értesüljön gyermeke fejlődéséről.

A közös programok, ünnepek lehetőséget teremtenek a család és óvoda közötti kapcsolat elmélyítésére, egymás szokásainak, értékrendjének még jobb megismerésére, nevelési elveik közelítésére. A közös programok nem csak az ünnepeket tartalmazzák, hanem a szülőkkel együtt megszervezett kirándulásokat, sportprogramokat, kulturális eseményeket, s az ezekre való felkészülést. Fontosnak tartjuk, hogy az ünnepek emelkedjenek ki az óvoda mindennapjaiból úgy külsőségeiben, mint belső tartalmukban.

Játszódelutánra általában ünnepek környékén kerül sor, bár ennek pontos idejét – jeles napoktól függetlenül is – minden csoport magának választja ki. A pihenést követő időben szeretettel fogadjuk a gyermekével óvodai környezetben játszani, tevékenykedni kívánó szülőt, nagyszülőt.

A Viola-napot április végén, a beiratkozás előtt ünnepeljük egész napon át tartó rendhagyó programokkal, játékokkal. Ekkor mutatkozunk be leendő óvodásainknak és szüleiknek, akik a nap folyamán megnézhetik az óvodásokat tevékenységeik közben, ill. megismerkedhetnek a következő tanév kiscsoportos óvónőivel. Az óvodavezető folyamatosan beszélget a leendő érdeklődő szülőkkel, tájékoztatja őket az óvodában folyó nevelőmunkáról és válaszol felmerülő kérdéseikre. Gyermekeink szüleit délután várjuk a kertben megrendezett rendhagyó programokkal.

A karácsony-várás is a szülők társaságában és együttműködésével zajlik. Délelőtt a gyerekekkel a délutáni vendégfogadás előkészületeivel, karácsonyi díszek készítésével és a terem szépítésével készülünk, ezt követi egy ünnepi színházi előadás, majd a csoport karácsonyi meglepetésként kapott ajándékainak megtekintése. A napot játszódelután zárja.

Az anyáknapi köszöntést az óvodában úgy szervezzük, hogy méltó kiegészítése legyen az igazi, otthoni családi köszöntésnek. A kiscsoportosok ünnepi műsor keretében adják át ajándékaikat édesanyjuknak, ízelítőt adva az év során megismert versekről, dalokról, táncokról. A nagyobbak lehetőségük van ünnepi műsor keretében vagy egyénileg, egy verssel és maguk készítette ajándékkal meglepni csoportszobájuk egy bensőségesen berendezett szögletében az anyák napja délutánján gyermekükért érkező édesanyákat.

Az évváró ünnepélyen, a csoportszoba rögtönzött színpadán kis bemutatót tartanak a gyerekek az óvodában tanultakból, ezzel szórakoztatva a jelenlévőket. A nagycsoportosoknál ez egyben a **ballagás,** az óvodától való búcsúzás alkalma is.

Gyermeknapkor a gyermekek által behozott, fölöslegesnek ítélt, de még jó játékokból délelőtt vásárt rendezünk. Ekkor a gyermekek egyedül döntenek arról, hogy mit vegyenek saját pénzükön. A nap folyamán lehetőség van különleges játékok kipróbálására, valamint a légváron történő önfelelt mozgásra, délután családi versenyekre is.

Az országosan megszervezett „**Kihívás napja**” nálunk is egész napos sporttevékenységekkel zajlik: sorsversenyek, labdajátékok, kerékpározás, rollerezés, zenés közös torna, futás stb.

Az **adventi koszorú /kopogtató/ készítés** a szülők és a gyerekek közös munkáját dicséri november legvégén. Ehhez eszközöket biztosítanak, és némi segítséget nyújtanak az óvoda egyes kezű dolgozói, akik az egész nap folyamán várják a tevékenyedni vágyó családokat, akik természetesen hazavihetik saját készítésű koszorúikat. E tevékenység a családok téli ünnepekre történő érzelmi ráhangolódását is szolgálja.

Nyílt napokon a szülőknek lehetőséget biztosítunk a napi életbe való betekintésre. A szülők személyes élményeik alapján gyermekük új vonásait, tulajdonságait fedezhetik fel, képet kapnak gyermekük közösségben elfoglalt helyéről, viselkedéséről, teljesítőképességéről, egyúttal módjuk van társaikkal való összehasonlításukra is.

S hogy a szülők ne érezzék behatároltnak nyitottságunkat, lehetőséget biztosítunk arra, hogy ha munkanapjaik sorában egy-kettő hirtelen szabaddá válik, belátogathatnak gyermekeik csoportjába. (Ezt természetesen előzőleg meg kell beszélni az óvónővel.)

A **szülői értekezleteken** a gyerekeket, a csoportot, a szülőket, az óvodát érintő problémákat beszéljük meg. Az óvodapedagógus feladata a szülők tájékoztatása minden – gyermekeiket érintő – kérdésről, véleményük, javaslataik megismerése, összehangolása; közös döntések meghozatala.

Szükség esetén, évente legalább egyszer **fogadóóra** keretében eleget teszünk kötelezettségünknek, mely során tájékoztatjuk a szülőket gyermekeik mentális, motoros, szociális és pszichés állapotáról. A fogadóórát a szülő is kezdeményezheti.

Csoportok más alkalmakkor is szervezhetnek - óvodán belül és kívül - a családokkal közös programot. (Apák napja, kirándulások...)

2. Kapcsolattartás, tapasztalatcsere a Komplex Prevenációs Programot alkalmazó intézményekkel

A Komplex Prevenációs Programot alkalmazó intézmények segítik egymás munkáját a gyakorlatban szerzett tapasztalataik átadásával, eredményeik összehasonlításával. Ehhez szükség van az igény szerinti konzultációk, továbbképzések, gyakorlati bemutatók megszervezésére, melyeken természetesen részt veszünk.

3. Kapcsolattartás egyéb nevelési, oktatási, szakszolgálati, kulturális intézményekkel

A **bölcsőde**, mint az óvodába lépés előtti intézményes nevelés színtere, hasznos információkat adhat a gyermekek óvodáskor előtti fejlődéséről. Az átmenetet segíti a két intézmény és a gyermekek gondozásáért, neveléséért felelős felnőttek kapcsolatfelvétele.

Törekszünk arra, hogy a *Kárpát-medence magyar nyelvű intézményei közötti oktatási tér kialakítása érdekében az óvoda a lehetőségeket figyelembe véve **külhoni óvodákkal** kapcsolatot építsen ki.*

A **Gyermekek Átmeneti Otthonából** sokszor kérjük segítségünket átmeneti időre náluk elhelyezett gyermekek ellátása ügyében, s mi rugalmasan segítünk az óvodáskorúak nevelésében. A náluk lakó gyermekek megkülönböztetett figyelmet igényelnek családjuk problémái, tragikus élethelyzetük miatt, tehát felétlen együttműködés szükséges a két intézmény között.

Az óvodai élet alatt a **pedagógiai szakszolgálatok**, az **egészségügyi szakszolgálatok**, **gyermek- és ifjúságvédelem intézményei** a gyermekek nevelését speciális szakismeretükkel elősegítik.

Szoros a kapcsolatunk a **Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálattal** és kerületi tagintézményével. Gyakran küldünk hozzájuk gyerekeket, családokat vizsgálatra, terápiára. A pedagógiai szakszolgálatok szakmai segítsége nagyon fontos testületünk tagjainak.

Óvodánk **védőnője** az évenként többszöri szűrővizsgálat elvégzésén kívül – igényeink szerint bármikor – segít a gyerekeket érintő egészségügyi problémák megoldásában, hisz sok gyermekünk a kerületi rendelőben is vele találkozik.

Az **Országos Tisztiorvosi Hivatal** Népegészségügyi Főosztályával is állandó a kapcsolatunk. Nem csupán ellenőriznek bennünket, hanem tanácsokkal látnak el, továbbá épületeink és udvarunk berendezéseinek állagmegóvásához is elvi segítség nyújtanak.

A veszélyeztetett gyermekek ügyében a jelzőrendszer tagjaival vesszük fel a kapcsolatot, közvetlenül a **Gyermekjóléti Szolgálathoz** fordulhatunk.

Gyermekvédelmi munkánk érdemi részét képezi a minden gyermekre kiterjedő állandó és folyamatos megfigyelés, mely lehetővé teszi a hátrányos helyzetre vagy veszélyeztetettségre utaló jelek, jelzések vagy tünetek észlelését, az okok feltárását és az azonnali intézkedést. Ez a tevékenység már a gyermek beíratása során megkezdődik, majd a környezet-tanulmány kedvező alkalmat nyújt a gyermek családjának megismerésén túl a szülő-óvónő kapcsolat megalapozására. A feltárással egyidejűleg megkezdjük a gyermek viselkedésében vagy fejlődésében mutatkozó zavarok, elmaradások felszámolását – csoporton belül – s ha ez nem elégséges, speciális szakember segítségének igénybevételével. A feltárást minden csoportban az óvónők végzik, feladatuk, hogy megtalálják a gyermek számára optimális megoldást a veszélyeztetettség megelőzésére vagy megszüntetésére. A gyermekvédelmi felelősön keresztül állandó kapcsolatot tartunk fenn a fentebb említett külső intézményekkel, melyek szakemberei nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a gyermekvédelmi munkában.

A **közművelődési intézmények** (Ady Endre Művelődési Ház, Újpesti Gyermek és Ifjúsági Ház, UTE, Fővárosi Állat- és Növénykert, Lepkémúzeum, Könyvtár, Újpesti Tűzoltóság, Budapest színházai és múzeumai) rendezvényeit a gyermekek – alkalmazkodva élet-

kori sajátosságaikhoz – érdeklődésüket figyelembe véve látogathatják csoportosan pedagógusuk vezetésével, vagy egyénileg, szüleikkel.

Környékünk valamennyi **általános iskolájával** nyitottak vagyunk, szívesen fogadjuk közzeledésüket, és mi is meghívjuk képviselőjüket, hogy bemutathassák iskolájukat a hozzájuk járó gyerekek szüleinek. (Szülői értekezletek, sportversenyek, koncertek, dramatikus előadások...)

Legszorosabb a kapcsolatunk a **Lázár Ervin Általános Iskolával**, ahova tanévenként több alkalommal ellátogatunk, közös rendezvényeket szervezünk, rokoni kötődések (a két intézménybe járó gyerekek révén) és személyes szakmai barátságok (a pedagógiai együttműködés révén) fűznek minket össze.

4. Kapcsolat a fenntartóval, a pedagógiai szakmai intézményekkel

Fenntartónk: Budapest Főváros IV. kerület **Újpest Önkormányzata** és Gazdasági Intézménye úgy a gazdasági, mint a szakmai irányítás terén segítségünkre van.

5. Kapcsolat Újpesttel

Feladatunk: gyerekeink óvodás éve alatt a hazaszeretet érzésének „gyermeknyelven” való megfogalmazása, szűkebb hazánk: **Újpest megismertetése, megszerettetése**. Célunk ennek érdekében: megismertetni csemetéinkkel lakókörnyezetüket, Újpest nevezetességét, résztvenni újpesti rendezvényeken, kulturális és sportprogramokon.

LEGITIMÁCIÓS ZÁRADÉK

Egyetértését nyilvánította: .....

SZK képviselője

Bp. 20.....

Elfogadta: .....

Váczai Lajosné óvodavezető

Bp. 20.....

Jóváhagyta: .....

Önkormányzat képviselője

Bp. 20.....

ÉRVÉNYESSÉGI ZÁRADÉK

1. Pedagógiai Program érvényességi ideje:

H A T Á R O Z A T L A N I D E J Ű

2. A program módosításának lehetséges okai, indokai:

- az óvoda működését nagymértékben érintő változások
(pl. az alapító okirat módosítása)
- a program felülvizsgálatát követő korrekció.

.....
SZK képviselője

.....
óvodavezető

IRODALOMJEGYZÉK

2011.évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről és módosításai

Óvodai nevelés országos alapprogramja.

Egyezmény a gyermek jogairól, Bp. Egyesült Nemzetek - UNICEF 1992.

Pócze Gábor - Trencsényi László: Pedagógiai program hogyan?, NAT-TAN sorozat Országos Közoktatási Intézet Bp. 1996.

dr. Benedek István: Óvodavezetés másképpen, OKKER Okt. I. Bp. 1996.

Nagy Jenőné: Óvodai programkészítés, de hogyan?, NAT-TAN sorozat Országos Közoktatási Intézet Szolnok, 1996.

dr. Pereszlényi Éva: Az óvodák szakmai fejlesztése, Budapesti Tanítóképző Főiskola Bp. 1994.

Villányi Györgyné: Tanulmányok a kisgyermeknevelésről, OKKER Oktatási Iroda Bp. 1996.